

PRISIEKĘ NESITRAUKTI

Lietuvos laikysena 1991 m. sovietų agresijos akivaizdoje

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

Vilnius, 2025

Sudarytojai ir tekstų autoriai

Vilma Akmenytė-Ruzgienė
Žydrūnas Mačiukas

Tekstų redaktorės

Jolanta Laurinaitienė, Jurgita Kelpšienė

Nuotraukų redaktoriai

Andrius Petrulevičius, Tomas Rastenis

Maketavo

Tomas Rastenis

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (libis) portale *ibiblioteka.lt*

Turinys

Lietuvos laikysena 1991 m. sovietų agresijos akivaizdoje	5
Nepavykusi Lietuvos parlamento rūmų šturmu prasidėjo karinė agresija prieš nepriklausomybę atkūrusią Lietuvos valstybę	9
Netrukus Sovietų Sąjunga pareiškė ultimatumą Lietuvos Respublikai	14
Sovietų agresoriai bandė užgniaužti laisvą ir nepriklausomą Lietuvos spaudą	21
Sausio dienomis ginti Vilniaus televizijos bokšto susirinkę žmonės nenumanė, kad jis taps apgintos laisvės simboliu	23
Tankus bandė sustabdyti beginkliai, vėliavomis nešini žmonės	26
Sausio 13-oji atmintyje išliko kaip skaudžios netekties, bet kartu didvyriškos aukos diena	31
Lietuvos radijo ir televizijos pastato užgrobimą tiesiogiai stebėjo visa Lietuva	35
Tomis sausio dienomis ir naktimis Lietuvos parlamentas gynėsi pats ir vadovavo Lietuvos gynybai	39
Po kruvinosios Sausio 13-osios nakties šimtai tūkstančių žmonių atėjo ginti Lietuvos laisvės simbolio – parlamento	45
Parlamentą saugojo ne tik gyvoji barikada – tūkstančiai žmonių, bet ir gynėjų pastatytos rūmų barikados	47
Nepriklausomybės aikštėje kūrenami parlamento gynėjų laužai tapo vienybės simboliu	51
Žmonės šildė laužai ir puodelis arbatos tapo neatsiejamais 1991 m. sausio atributais	57
Parlamentą juosusios barikados virto atvira galerija, kurioje šimtai žmonių išvydo protesto piešinius ir plakatus	59
Lietuvos parlamento saugumą užtikrino ne tik tūkstančiai žmonių Nepriklausomybės aikštėje, bet ir keli šimtai savanorių gynėjų pastato viduje	63
Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba įkūrė Savanoriškąją krašto apsaugos tarnybą	67
Lietuvos pasieniečių saugoma valstybės siena liudijo nepriklausomą Lietuvos Respubliką	70
Medininkų pasienio kontrolės poste buvo nužudyti Lietuvos Respublikos pareigūnai	74
Lietuvos savanorių susirėmimas su Sovietų Sąjungos kariškiais pareikalavo parlamento gynėjo aukos	78
Lietuvos žmonių pergalę simbolizavo atsisveikinimas su sovietiniais paminklais ir grįžimas į tarptautinę bendruomenę	82
Literatūros sąrašas	89

Rankomis susikibę Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo nariai sveikina Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimą. Vilnius, 1990 m. kovo 11 d. | Fotografas Vytautas Daraškevičius
Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-180-VD-012

Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimo akimirka. Paskelbus balsavimo rezultatus, skambant Lietuvos Respublikos himnui, buvo pakelta Lietuvos valstybės vėliava. Deputatai, sveikindami Lietuvos Respublikos atkūrimą, skanduoja „Lietuva laisva“. Vilnius, 1990 m. kovo 11 d. | Fotografas Vytautas Daraškevičius | *Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-180-VD-011*

Lietuvos laikysena 1991 m. sovietų agresijos akivaizdoje

1990 m. kovo 11-ąją Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, išreikšdama tautos valią ir remdamasi prigimtinė teise į laisvę, paskelbė atkurianti Lietuvos valstybės nepriklausomybę. Šis sprendimas tapo lemtinga XX a. pabaigos istorine riba ilgai trukusiame, įvairiomis formomis pasireiškusiame tautinio išsivadavimo kelyje. Po penkių dešimtmečių okupacijos Lietuva sugrįžo į suverenių valstybių bendriją. Tačiau Kovo 11-oji žymėjo ne tik simbolinę pergalę, bet ir naujo, sudėtingo valstybės kūrimo etapo pradžią. Atgimstanti Lietuvos Respublika turėjo ne tik įgyti tarptautinį pripažinimą, bet ir praktiškai įgyvendinti valstybingumą – kurti teisinę sistemą, reformuoti ūkį, stiprinti institucijas. Ne mažiau svarbi buvo būtinybė apginti valstybę nuo išorinio spaudimo – tiek diplomatinio, tiek karinio.

Sovietų Sąjunga, iki tol neteisėtai okupavusi Lietuvą, neketino lengvai atsisakyti prarandamos įtakos. Nors realiai ji jau nebegalėjo sustabdyti Lietuvos priimtų sprendimų, vis dėlto ėmėsi spaudimo priemonių – eskalavo įtampą, demonstravo karinę galią ir tikėjosi jėga palažti Lietuvos apsisprendimą būti nepriklausoma. Ši įtampa ypač paaštrėjo 1991 m. sausį, kai Sovietų Sąjunga panaudojo karinę jėgą prieš taikius Lietuvos gyventojus, tačiau net ir brutali agresija nesunaikino laisvės siekio – priešingai, dar labiau sustiprino tautos vienybę ir apsisprendimą eiti nepriklausomybės keliu.

1991 m. sausį apginta Lietuvos laisvė tapo vienu iškiliausių XX amžiaus pabaigos pilietinio pasipriešinimo pavyzdžių. Sovietų Sąjungai ėmusis atviros karinės agresijos prieš nepriklausomy-

Plakatas su užrašu: „Remiame Lietuvos Respubliką ir jos sprendimus“ Vingio parke vykusiame mitinge Lietuvos nepriklausomybei paremti. Vilnius, 1990 m. balandžio 7 d. | Fotografas Jonas Juknevičius

Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-123602

Savanoriškos krašto apsaugos tarnybos kariai savanoriai ant barikadų Lietuvos parlamento prieigose.

Vilnius, 1991 m. | Fotografas Tomas Tamašauskas | *Tomo Tamašausko asmeninis archyvas*

bę atkūrusią Lietuvą, taip pat kaimynines Latviją ir Estiją, šalies žmonių ryžtas buvo patikrintas ypatingomis aplinkybėmis. Tūkstančiai beginklių Lietuvos piliečių savanoriškai stojo ginti valstybės – beginkliai stovėjo priešais tankus ir ginkluotus desantininkus, budėjo prie parlamento rūmų ir kitų svarbių objektų, telkėsi prie laužų Nepriklausomybės aikštėje. Tai buvo ne tik spontaniška reakcija, bet ir sąmoningas apsisprendimas gintis taikiomis priemonėmis.

Didžiausia tų dienų stiprybė buvo visuomenės vienybė grėsmės akivaizdoje. Prie jos prisidėjo ir ryžtinga Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pozicija – nepasiduoti spaudimui, principingai laikytis 1990 m. kovo 11-ąją priimtų sprendimų ir pasiryžimas ginti atkurtą nepriklausomą valstybę. Šis pilietinis solidarumas ir politinis nuoseklumas tapo esminiu Lietuvos pasipriešinimo elementu. Sovietų kariuomenės panaudotas smurtas prieš civilius, o ypač 1991 m. sausio 13-osios aukos sukrėtė tarptautinę bendruomenę. Vakarų valstybių visuomenė ir politikai vis aiškiau ėmė suvokti Lietuvos bei kitų Baltijos šalių nepriklausomybės siekius kaip istorinę būtinybę. Tad 1991 m. sausį apginta šalies laisvė iš esmės nulėmė Lietuvos sugrįžimą į Europos ir pasaulio politinį žemėlapi.

Ne mažiau reikšmingu politiniu laimėjimu, prie kurio netiesiogiai prisidėjo tragiški Sausio 13-osios įvykiai, tapo 1991 m. vasario 9 d. Lietuvoje surengta visuotinė gyventojų apklausa (plebiscitas). Šioje apklausoje dalyvavo apie trys ketvirtadaliai šalies piliečių, iš kurių daugiau nei 90 procentų aiškiai pasisakė už nepriklausomos, demokratinės Lietuvos Respublikos raidos kelią. Šis konstitucinio pobūdžio tautos apsisprendimas ne tik įtvirtino Kovo 11-osios Aktą, bet ir dar labiau sustiprino Lietuvos pozicijas tarptautiniu lygmeniu. 1991 m. vasario 11 d. patvirtinus visuotinės gyventojų apklausos

Nugalėjusi Lietuva – vaikai, suaugusieji ir senjorai ant barikadų Lietuvos parlamento prieigose.

Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 23 d. | Fotografas Ričardas Grigas
Lietuvos Respublikos Seimo archyvas

(plebiscito) rezultatus Lietuvos parlamente ir paskelbus Lietuvos kreipimąsi į pasaulio valstybes, Lietuva dar tą patį vakarą sulaukė pirmojo diplomatinio pripažinimo – Lietuvos valstybę *de jure* pripažino Islandijos Respublika.

Sovietų Sąjungos agresijos atėmimas 1991 m. sausį turėjo didžiulės reikšmės ne tik Lietuvos žmonėms ir demokratijos raidai, bet ir Lietuvos Respublikos tarptautiniams santykiams – Lietuvos laimėjimas sustiprino šalies pozicijas pasaulio bendruomenėje. Sėkminga nepriklausomybės ir demokratijos gynyba paskatino pirmąsias užsienio valstybes nutraukti diplomatinę Lietuvos izoliaciją, pripažinti Lietuvos Respublikos institucijas ir taip dar labiau susilpninti sovietų imperijos pamatus. Šis beprecedentis ir sėkmingas Baltijos valstybių gyventojų pilietinis pasipriešinimas sovietų agresijai savo reikšme gali būti lyginamas su tokiais istoriniais įvykiais kaip judėjimo „Solidarumas“ pergalė Lenkijoje ar Vokietijos susivienijimas.

Prie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rūmų susirinkę prosovietinės organizacijos „Jedinstvo“ šalininkai ragina nuversti teisėtai išrinktą valdžią. Vilnius, 1991 m. sausio 8 d. | Fotografas Andrius Petrulevičius

Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-142882

Parlamento gynėjai gaisriniais švirkštais sustabdo prosovietinės organizacijos „Jedinstvo“ puolimą.

Vilnius, 1991 m. sausio 8 d. | Fotografas Algirdas Sabaliauskas | *Algirdo Sabaliausko asmeninis archyvas*

Nepavykusių Lietuvos parlamento rūmų šturmu prasidėjo karinė agresija prieš nepriklausomybę atkūrusią Lietuvos valstybę

1991 m. sausis atnešė ne tik naujų vilčių, bet ir sunkių išbandymų. Dar 1990 m. pabaigoje buvo didindamos Lietuvos Respublikoje dislokuotos okupacinės kariuomenės pajėgos, o karinė technika vis dažniau patruliavo miestų gatvėse. Įtampą dar labiau padidino prievartinis 18 metų sulaukusių Lietuvos jaunuolių ėmimas į Sovietų Sąjungos kariuomenę bei konstitucine teise pasinaudojusių ir tarnybą joje nutraukusių lietuvių persekiojimas. 1991 m. sausio 7 d. į visas tris Baltijos valstybes buvo permestos papildomos sovietų karinės pajėgos. Į Lietuvą buvo atsiųsta specialiosios paskirties Sovietų Sąjungos desantininkų divizija, kurios užduotis buvo vykdyti prievartinį jaunuolių šaukimą į sovietų kariuomenę. Lietuvos Respublikos vadovai perspėjo apie gresiantį pavojų ir ragino jaunuolius nepaklusti šaukimams. Naktį iš 1991 m. sausio 7-osios į 8-ąją Vilniaus gatvėse pasirodė daugiau kaip šimtas Sovietų Sąjungos kariuomenės tankų ir šarvuotųjų. Įtampą padėtį dar labiau apsunkino sudėtinga ekonominė situacija ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimas staiga padidinti kainas.

1991 m. sausio 8 d. prosovietiskai nusiteikusių kelių tūkstančių žmonių minia, prisidengusi protestais dėl kainų padidinimo, mėgino šturmuoti Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rūmus ir nuversti teisėtai išrinktą Lietuvos valstybės valdžią. Tą dieną, artėjant plenariniam posėdžiui, parlamento vidiniame kieme susirinko keli tūkstančiai priešiška nusiteikusių demonstrantų – daugiausia rusakalbiai Vilniaus gamyklų darbininkai ir jais persirengę sovietų represinių struktūrų pareigūnai.

Prosovietinės organizacijos „Jedinstvo“ mitingo dalyviai mėgina jėga patekti į Lietuvos parlamentą, kurį saugo gynėjai savanoriai. Vilnius, 1991 m. sausio 8 d.

Fotografas Andrius Petrulėvičius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-142854

Parlamento vadovai siekė dialogo su demonstrantais, tačiau agresyvi minia puolė parlamento rūmus. Į juos buvo mėdomi akmenys, grąžtai. Puolimo metu buvo įdaužti keli parlamento fasado langai, išlaužtos žalvarinės pagrindinio įėjimo durys. Keliems protestuotojams pavyko patekti į vidų, tačiau parlamento gynėjai juos greitai išstūmė, pasitelkę gaisrinius švirkštus – iš kelių verčianti vandens srovė atšaldė minios įkarštį ir laikinai sustabdė puolimą. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis per radiją kreipėsi į Lietuvos žmones kviesdamas atvykti ginti Lietuvos nepriklausomybės. Į šį kvietimą paremti Lietuvos valdžią atsiliepė vilniečiai taikiai išstūmė demonstrantus iš parlamento kiemo. Netrukus Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė nutarimą sustabdyti kainų pakėlimą. Apie tai susirinkusiems žmonėms iš parlamento rūmų trečiojo aukšto lango pranešė Vytautas Landsbergis.

Tos pačios dienos vakare atsistatydino kainų pakėlimą inicijavusi Vyriausybė – Ministrė Pirmininkė Kazimira Prunskienė ir jos vadovautas ministrų kabinetas. Grėsmingą tos dienos atmosferą apibūdino Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Virgilijus Čepaitis: „Tą dieną (1991-01-08) per posėdžius girdėjome, kaip riaumoją šarvuočiai, važiuojantys tuneliu

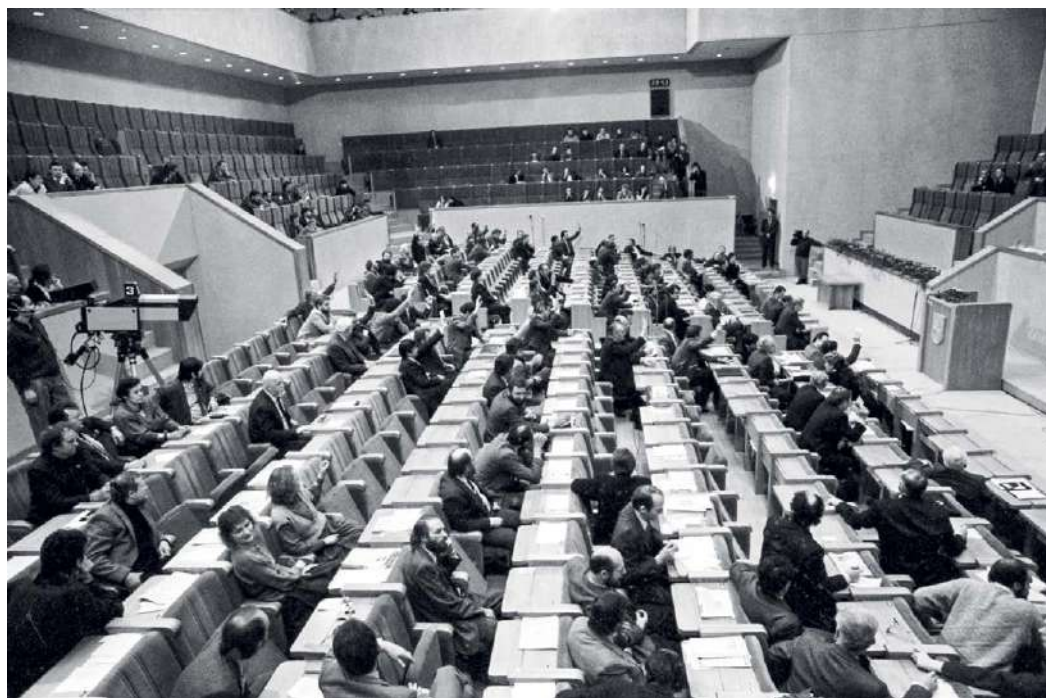
pro AT rūmus. Žinojome, kad Kėdainių, Šiaulių, kituose kariniuose aerodromuose leidžiasi lėktuvai su desantininkais, o Vilniaus kariniame Šiaurės miestelyje pradėjo veikti operatyvinės grupės štabas.“ Augant karinei grėsmei, Lietuvos žmonės atsiliepė į kvietimą budėti atkurtos Lietuvos nepriklausomybės sargyboje.

Vilniečiai, pakviesti Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko, renkasi ginti savo išrinkto parlamento. Vilnius, 1991 m. sausio 8 d. | Fotografas Algimantas Maskoliūnas
Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-M19910106_08-003

Parlamento kieme susirinkę vilniečiai reiškia paramą Lietuvos nepriklausomybei – plakato užrašas skelbia: „Palaikome savo valdžią“. Vilnius, 1991 m. sausio 8 d. | Fotografas Algirdas Sabaliauskas | Algirdo Sabaliausko asmeninis archyvas

Vykstant protestams Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba atšaukė Vyriausybės sprendimą dėl kainų padidinimo, tą patį vakarą atsistatydino ir Vyriausybė. Vilnius, 1991 m. sausio 8 d. | Fotografas Algirdas Sabaliauskas
Algirdo Sabaliausko asmeninis archyvas

Prosovietinės organizacijos „Jedinstvo“ protesto eisenos dalyvius nuo Parlamento rūmų atskyrė Lietuvos policininkai ir budintys nepriklausomybės rėmėjai su trispalvėmis. Vilnius, 1991 m. sausio 9 d. | Fotografas Algirdas Sabaliauskas

Algirdo Sabaliausko asmeninis archyvas

Netrukus Sovietų Sąjunga pareiškė ultimatumą Lietuvos Respublikai

1991 m. sausio 10 d. Sovietų Sąjungos prezidentas Michailas Gorbačiovas atsiuntė ultimatyvų raštą, adresuotą ne Lietuvos Respublikos, bet Lietuvos SSR Aukščiausiajai Tarybai. Jame buvo reikalaujama nedelsiant ir visiškai atkurti Sovietų Sąjungos ir Lietuvos SSR konstitucijų galiojimą, tai yra grįžti prie padėties, buvusios iki 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba šį ultimatumą atmetė. Siekdamas daryti spaudimą, Sovietų Sąjungos vadovybė ir ją rėmę Lietuvos komunistų partijos (SSKP) vadovai mėgino sudaryti valdžia nepatenkintos „Lietuvos liaudies“ regimybę. Šią regimybę palaikė Lietuvoje dislokuotos Sovietų Sąjungos karinės struktūros. Prieš tai, 1991 m. sausio 9 d. prosovietinė organizacija „Jedinstvo“ surengė eitynes prie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos, reikalaudama patenkinti Sovietų Sąjungos keliamus reikalavimus. Prieš „Jedinstvo“ minią stojo tūkstančiai Lietuvos nepriklausomybės šalininkų.

Nors padėtis buvo įtempta, provokacijų tądien pavyko išvengti.

1991 m. sausio 11-ąją, sovietų kariuomenė ėmėsi atviro smurto. Dar naktį iš sausio 10-osios į 11-ąją ir tos dienos rytą buvo gauta žmonių pranešimų apie okupacinės kariuomenės judėjimą. Vilniaus karinės įgulos vadas ciniškai informavo Lietuvos Aukščiausiąją Tarybą apie sostinėje prasidedančius „karinius manevrus“. Sausio 11-ąją sovietų daliniai pradėjo užimti valstybinių įstaigų pastatus įvairiuose Lietuvos miestuose, tarp jų ir Vilniuje. Žmonės rinkosi prie šių pastatų ir, tapę gyvąja barikada, saugojo Lietuvos nepriklausomybę. 11.45 val. buvo užimtas Lietuvos Respublikos krašto apsaugos departamento pastatas Viršuliškėse, o sovietų kariai blokavo susisiekimą su sostine: į Vilnių nebuvo leista įvažiuoti traukiniams, Vilniaus oro uoste neleista kilti ir leistis lėktuvams

Nepriklausomybės aikštėje susirinkę Lietuvos nepriklausomybės šalininkai stovi priešais prosovietinės organizacijos „Jedinstvo“ rėmėjus. Moters rankose – plakatas su užrašu: „Tėvynė mūsų tik viena – Lietuva“. Vilnius, 1991 m. sausio 9 d.

Fotografas Algirdas Sabaliauskas | *Algirdo Sabaliausko asmeninis archyvas*

Sovietų kariuomenės kariai prie užgrobtos Lietuvos Respublikos krašto apsaugos departamento pastato Viršuliškėse.
 Vilnius, 1991 m. sausio 11 d. | Fotografas Paulius Lileikis | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-142095

Beginkliai žmonės prie Lietuvos Respublikos krašto apsaugos departamento pastato tikėjosi žodžiais paveikti puolimui pasirengusių, tankais ir šarvuočiais ginkluotų sovietų karių sąmonę ir sąžinę.

Vilnius, 1991 m. sausio 11 d. | Fotografas Paulius Lileikis | Pauliaus Lileikio asmeninis archyvas

Sovietų Sąjungos kareivis ir karinė technika prie užgrobtos Policijos akademijos pastato Valakampių gatvėje.
Vilnius, 1991 m. | Fotografas Viktoras Kapočius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-129972

Sovietų Sąjungos karinė technika juda Vilniaus miesto gatvėmis. Vilnius, 1991 m. sausio mėn.
Fotografas Vladimiras Gulevičius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. Sp_0-05917

Laisva Lietuva

17

LEIDŽIA: "Aivaras", "Atgimimas", "Echo Litvy", "Gimtas kraštas", "Golos Litvy",
"Kurier Wileński", "Lietuvos rytas", "Literatūra ir menas", "Mažoji Lietuva", "Respublika",
"Tiesa", "Vakarinės naujienos", "Vilniaus laikraštis".

1991 m. sausio 12 d., šeštadienis

Nr. 1

Nemokamai

PAREIŠKIMAS

Vienas iš svarbiausių Lietuvos nemur-
kusių pirmąsio perėjo kareivius –
Spaudos taisyklės ir spaudos taisyklės.
pagrindiniai Lietuvos laikraštis. Šiame
bandoma padaryti galį laisvai ir
nepriklausomai spaudai.

Mes, įvairių Lietuvos laikraštų, leidėjų
bei žurnalistų, pareiškiamo, jog
pašaliname viską, kad būtų sunkios
dienos Lietuva ir jos žmonės netikėtų
objektyvios informacijos. Mūsų profesijos
lemtis – būti dramatiškiausių įvykių kaimynė
ir sukurti tiesą, išsiaiškinant bendrą laikraštį
lietuvių, rusų ir lenkų kalba, "Laisva
Lietuva", manoma, jog tai yra patis
tiesiausias kvietimas visiems Lietuvos
geros valios žmonėms vienytis.

Dabar ne metas ambicijoms ir
tarpusavio kaltinimams. Tik susitelkimas,
rimtas ir orumas – ginklas, kur galime ir
visada galėsime priešpasyti brūčiai
okupantų jėgai.

Kreipiamės pasaulio visuomenę, visų
valstybių kolegas, kviesdami išsakyti aiškų
poziciją dėl naujos okupacinės grėsmės
Lietuvai. Šis akvizitus Helsinkio,
Mando, Paryžiaus bei kitų valstybių
sudarantį dvi žmogus tiesi, tarpautinė
teisė, pagalios moralės principų
nepaslymas elikis rodo šerajų imperijos
progrm, genocidą, Molotovo-Ribentropo
akto įrašą. Kartu suaukinami tie
demokratiškos dalgal, kuriais buvo
graudžioji šio Tarybų Sąjungos taikos.
Tadėl amogama ne tik mūsų, bet ir visos
demokratiškos jėgos.

"Laisvos Lietuvos" leidėjai

Naujasis Spaudos rūmų šeimininkas

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos

PAREIŠKIMAS

TSRS masines informacijos priemones
paskelbė TSR Sąjungos Prezidento kreipimasi
į neegzistuojančios Lietuvos TSR Aukščiausiąją
Tarybą, kuriame minimi konstituciniai klausimai.
Ne kartą esame pareiškę, ir dabar pabrėžiame:
Lietuvos Respublikos teritorijoje veikia tik
Lietuvos Respublikos Pagrindinis Įstatymas
(Konstitucija) bei juo pagrįsti įstatymai. Tarybų
Sąjungos Prezidentas reikalauja, kad Lietuvos
Respublikos Aukščiausiosios Tarybą tuojau
prapažintų kitos šalies – TSRS – Konstitucijos
veikimą Lietuvoje. Taigi iš Lietuvos Respublikos
parlamento ultimatyviai reikalaujama nutarimo,
reiškiančio juridinį įstojimą į TSR Sąjungą arba
1940 m. vykdytos aneksijos įteisinimą,
nepaisant kad Antrasis TSRS liaudies deputatų
suvažiavimas pasmerko tuometinę imperiją.
Tarybų Sąjungos ultimatumų ir tarptautinių
sutarčių laisvumo politika.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybą
pareiškia, kad ji neturi nei teisės, nei rinkimų
mandato atsisakyti Lietuvos Respublikos
suvereniteto.

Žmogaus teises Lietuvoje saugo pati
Lietuvos Respublika ir jos įstatymai. Kitiems
iš šalies nėra jokio pagrindo. Visi ginčytini
klausimai turi būti sprendžiami ne karine
prievarta, ne šantažu, o tarptautinėje bendroje
pripažintais derybų ir sutarčių principais.
Lietuvos Respublikos Valstybinė delegacija
pasiruošusi teigti kontaktus su TSRS Valstybine
delegacija. Taip pat įvairūs ir Lietuvos Respublikos
Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko,
Valstybinės delegacijos vadovo V. Landsbergio
1991 m. sausio 7 d. telegrama TSRS Prezidentui
M. Gorbačioviui, į kurią dar negauta atsakymo.

Nepaisant TSRS vykdomos agresijos,
padėtis Lietuvoje yra kontroliuojama, didžioji
dauguma jos gyventojų remia Lietuvos
Respublikos Aukščiausiąją Tarybą ir
Vyriausybę.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos
pirmininkas
V. Landsbergis
Vilnius, 1991 m. sausio 11 d.

Lietuvos Respublikos
Aukščiausiosios Tarybos

Kreipimasis į Lietuvos Respublikos žmones

Tarybų Sąjungos agresyvūs veiksmai panaudojant
net ginkluotą jėgą kelia grėsmę Lietuvos Nepri-
klausomybei. Jėgų dėl to būtų paralyzuotos Lietuvos
valstybės teisiosios valdžios institucijos, kviečiame Lietuvos
gyventojus nedaryti jokių okupacinių jėgų arba
jųms pavaldžių organizacijų rengiamuose rinkimuose,
referendumuose ar kituose politiniuose renginiuose.
Imperija turi milžinišką prevencijos aparatą, tačiau ji negali
išlaikyti mūsų širdžių ryžto ir troškimo išsaugoti savo
Tėvynės nepriklausomybę. Lietuvos žmonės, pasiryžę
priešintis agresijai visomis įmanomomis priemonėmis,
nusišlovinę visuotinės pagarbos.

Lietuvos Respublikos priedaui Savo šlovime, rimtini,
susitelkimu, moraline jėga saugokime savo Tėvynę.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas
V. Landsbergis
Vilnius, 1991 m. sausio 11 d.

Užgrobus Spaudos rūmus, spaustuvę ir taip suvaržius spaudos laisvę, keliolika Lietuvos laikraščių redakcijų
susivienijo ir išleido bendrą leidinį – laikraštį „Laisva Lietuva“. Vilnius, 1991 m. sausio 12 d., Nr. 1

Sovietų Sąjungos kareiviai ir karinė technika prie užgrobtų Spaudos rūmų, tolumoje matyti Televizijos bokštas – kitas taikinys. Vilnius, 1991 m. sausio 11 d. | Fotografas Vladimiras Gulevičius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. Sp_0-05914

Gindami Spaudos rūmus – laisvos ir nepriklausomos spaudos simbolį, beginkliai žmonės stojo prieš gerai ginkluotus sovietų kareivius. Vilnius, 1991 m. sausio 11 d. | Fotografas Paulius Lileikis | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-108094

Sovietų Sąjungos kareiviai pasiruošę užgrobti Spaudos rūmus ir spaustuvę Viršuliškėse. Vilnius, 1991 m. sausio 11 d. Fotografas Viktoras Kapočius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-129999

Sovietų agresoriai bandė užgniaužti laisvą ir nepriklausomą Lietuvos spaudą

1991 m. sausio 11 d. taip pat buvo bandyta užgniaužti laisvą ir nepriklausomą spaudą, ir taip apriboti Lietuvos gyventojų galimybes gauti objektyvią informaciją. Tą dieną priešprieš sovietų kariai užėmė Krašto apsaugos departamento pastatą, o vidurdienį – Spaudos rūmus ir spaustuvę. Ten buvo pralietas pirmasis kraujas. Prie Spaudos rūmų pasirodžiusius sovietų karius pasitiko pastatą saugoję beginkliai žmonės. Į juos buvo nukreipti tankų pabūklai ir desantininkų automatai. Kovinėmis kulkomis buvo apšaudytas rūmų fasadas, į žmones paleistos plastikinės kulkos, beginkliai gynėjai

buvo mušami automatų buožėmis. Vienam iš jų buvo peršautas skruostas, kulkos sužeidė dar kelis žmones, sunkiai nukentėjo sunkvežimio vairuotojas, jo mašiną kliudžius tankui. Sovietų kariams užėmus Spaudos rūmus, kelioms dienoms nutrūko pagrindinių Lietuvos laikraščių leidyba. Tačiau jau kitą dieną, sausio 12-ąją, pasirodė pirmasis jungtinio laikraščio „Laisva Lietuva“ numeris, išleistas lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis. Jį parengė trylikos leidinių redakcijos. Leidėjai skelbė: „Tik susitelkimas, rimtis ir orumas – ginklas, kurį galime ir visada galėsime priešpastatyti brutaliai okupantų jėgai.“

Sovietų Sąjungos tankas prie Spaudos rūmų.
Vilnius, 1991 m. sausio 11 d. | Fotografas Vladimiras Gulevičius
Lietuvos centrinis valstybės archyvas. Sp_0-05911

Spaudos rūmų gynėjai rodo surinktas automatų kulkų tūtas – sovietų karinės agresijos prieš beginklius žmones įrodymą. Vilnius, 1991 m. sausio 11 d.
Fotografas Alfredas Girdziušas | *Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-G91B0015-18*

Pirmieji Televizijos bokšto gynėjai. Vilnius, 1991 m. sausio 9–10 d. | Fotografas Romualdas Jurgaitis
Romualdo Jurgaičio asmeninis archyvas

Sausio dienomis ginti Vilniaus televizijos bokšto susirinkę žmonės nenumanė, kad jis taps apgintos laisvės simboliu

Kitas Sovietų Sąjungos karinių dalinių taikiny buvo komunikacijos centrai – Vilniaus televizijos bokštas ir Lietuvos radijo ir televizijos pastatas. Karoliniškių mikrorajone 1981 m. iškilęs aukščiausias Lietuvos statinys – Vilniaus televizijos bokštas – tapo kruvinųjų 1991 m. sausio 13-osios nakties įvykių ir apgintos laisvės simboliu. Sovietų Sąjungos agresijos dienomis Televizijos bokštas buvo pasirinktas taikiniu dėl ypatingos komunikacinės reikšmės – užėmus šį bokštą iš Lietuvos radijo ir televizijos būtų atimta transliavimo galimybė ir sutrikdyti pagrindiniai informacijos sklaidos kanalai Lietuvoje. Žmonės prie Televizijos bokšto pradėjo rinktis ir budėti jau 1991 m. sausio 9-ąją. Jie keletą parų nenutrūkstamai saugojo bokšto teritoriją. Gynėjai buriavosi ir šildėsi prie laužų, tuo metu nenujausdami, kokia grėsmė jų laukia.

1991 m. sausio 13-osios naktį Televizijos bokšto šturmas tapo Sovietų Sąjungos agresijos kulmi-

Karoliniškių mikrorajono gyventojai – Televizijos bokšto gynėjai. Vilnius, 1991 m. sausio 9–11 d.

Fotografas Algimantas Maskoliūnas | Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-M1991010608-003

nacija. Tą naktį prie Televizijos bokšto ir Lietuvos radijo ir televizijos pastato gyvybes paaukojo 14 beginklių Lietuvos laisvės gynėjų, beveik tūkstantis žmonių buvo sužeisti. Lietuvos laisvės gynėjų atminimui prie Televizijos bokšto įrengti atminimo ženklai – nedideli granito obeliskai, greta jų, pažymint vyrų žūtis vietas, buvo pasodinti ąžuoliukai, vienintelės žuvusios moters – Loretos Asanavičiūtės – atminimui buvo pasodinta liepaitė. Žuvusiųjų vardais pavadintos bokšto prieigose esančios gatvės. Šiandien Vilniaus televizijos bokštas liudija ne tik 1991 m. sausį vykusią agresiją, bet ir apgintą laisvę.

Gynėjai budėjo kartu su šeimomis – berniukas su lanku prie Televizijos bokšto. Vilnius, 1991 m. sausio 9–11 d.

Fotografas Algirdas Tarvydas | Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-AT-002

Sausio dienomis ginti Televizijos bokšto susirinkę žmonės nenumanė, kad jis taps Sovietų Sąjungos karinės agresijos prieš nepriklausomybę atkūrusią Lietuvą ir apgintos laisvės simboliu. Vilnius, 1991 m. sausio 9–12 d. | Fotografas Egidijus Malakauskas
Lietuvos centrinis valstybės archyvas. P-31646

Jaunuoliai budi prie Televizijos bokšto. Vilnius, 1991 m. sausio 10–11 d.
Fotografas Algimantas Maskoliūnas | *Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-M1991010608-008*

Prie Televizijos bokšto tankus bandė sustabdyti beginkliai, vėliavomis nešini žmonės.

Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis | Fotografas Zenonas Nekrošius | *Zenono Nekrošiaus asmeninis archyvas*

Televizijos bokšto gynėjas Ričardas Daunoravičius stovi prieš sovietų tanką. Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis

Fotografas Andrius Petrulevičius | *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. 0-112129

Tankus bandė sustabdyti beginkliai, vėliavomis nešini žmonės

26

1991 m. sausio 13-ąją įvyko vienas svarbiausių XX amžiaus Lietuvos mūšių – Vilniuje žmonės plikomis rankomis nugalejo tuos, kurie buvo ginkluoti tankais ir automatais. 1991 m. sausio 12-osios, šeštadienio, vakaras atrodė ramesnis – daug kas tikėjosi, kad įtampa slūgsta, ir niekas nežadėjo kruvinos atomazgos. Tačiau netrukus po vidurnakčio viskas pasikeitė. Apie pirmą valandą nakties, jau sausio 13-ąją, iš Šiaurės miestelio pajudėjo tankai ir šarvuočiai Televizijos bokšto bei Lietuvos radijo ir televizijos pastato link. Televizijos bokšto kryptimi važiuo šešiolikos tankų ir šarvuočių kolona. Priekyje važiuosį tanką žmonės pasitiko be baimės, užtvėrė jam kelią, apsupdami glaudžiu ratu. 1 val. 36 min. netikėtai nuaidėjo pirmasis tanko šūvis. Netrukus, 1 val. 44 min., šarvuočiai

pasirodė Aukščiausiosios Tarybos priegose, tačiau pastato šturmuoti neišdrįso.

Nepriklausomybės aikštėje susirinkę žmonės skandavo „Lietuva“. Tuo metu padėtis prie Televizijos bokšto tapo itin pavojinga. Bokšto link judanti tankų ir šarvuočių kolona paleido daugiau šūvių, galinga oro banga parbloškė žmones ant žemės, dužo netoliese stovėjusių automobilių ir autobusų langai. Bokšto priegose buvo keli tūkstančiai žmonių. Nepaisant šūvių ir mėginių sukelti paniką, jie nepasitraukė ir liko stovėti prieš tankus beginkliai, nešini vėliavomis.

Netrukus pasirodė dar daugiau tankų ir šarvuočių, kurie išvertę teritoriją juosusias tvoras artėjo prie bokšto. Tuo metu žmonės jau buvo apjuosę bokštą. Tankai ir šarvuočiai apsupo

Televizijos bokšto gynėjai savo kūnais užtvėrė kelią sovietų kariuomenės šarvuočiai.

Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis | Fotografas Zenonas Nekrošius | *Zenono Nekrošiaus asmeninis archyvas*

žmones ir bokštą žiedu. Dar keletą kartų nugriaudėjo tanko šūviai. Po to sekė apie dvi valandas trukęs smurtas prieš beginklius žmones. Tamsoje blyksčiojo tankų prožektorių spinduliai, griaudėjo pabūklai, kaleno automatai, į žmonių minią skriejo sprogstamieji paketai. Nuo šūvių pliūpsnių dūžtantys bokšto stiklai sužeidė apačioje stovėjusius gynėjus. Tankai traiskė greta stovėjusį transportą ir važiavo į beginklius žmones, bandančius sustabdyti juos savo kūnais ar plikomis rankomis. Užsienio žurnalistai, dirbę karo korespondentais karštuosiuose pasaulio taškuose, stebėjosi lietuvių drąsa – važiuojant tankams lietuviai ne tik neišsibėgiojo, bet dar labiau susitelkė. Iš šarvuotųjų ir iš sunkvežimių iššokę desantininkai, šaudydami iš automatų puolė prie stovėjusių žmonių – mušdami ginklų buožėmis ir šaudydami automatais, pradėjo beginklius žmones stumti nuo bokšto. Jiems padėjo tankai ir šarvuočiai,

važiavę tiesiai į žmonių būrį. Buvo daug sužeistųjų. Greitosios pagalbos mašinos nespėjo jų vežti. Buvo žuvusių. Sovietų kariai šaudymą prie bokšto tęsė iki 4 val. ryto.

Sekmadienio rytą Televizijos bokštas jau buvo užimtas ir apsuptas sovietų šarvuotųjų ir pėstininkų kovos mašinų. Nors pastatas buvo užimtas, žmonės nesiskirstė – apimus šaudymams jie grįžo nešini radijo imtuvais, taip versdami sovietų kariškius klausytis Laisvės radijo transliacijų rusų kalba apie ką tik įvykusias skerdynes. Karo mašinų vamzdžiai buvo nukreipti į susirinkusią minią, tačiau žmonės mėgino kalbinti kareivius apeliuodami į jų sąžinę. Prie bokšto likusios sutraiškytos mašinos liudijo nakties tragediją. Ant išlaužtų vieno iš automobilių durelių žmonės sudėjo gėles, uždegė žvakutes, o greta pastatytoje lentelėje buvo užrašyta: „Šioje vietoje po raudonųjų fašistų vikšrais žuvo Lietuvos didvyriai, kovoję už Nepriklausomybės atkūrimą.“

Televizijos bokšto gynėjai nesitraukė net tada, kai į juos buvo nukreipti sovietų tankų vamzdžiai.

Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis | Fotografas Romualdas Jurgaitis | *Romualdo Jurgaičio asmeninis archyvas*

Sovietų Sąjungos kareiviai, naudodami automatų ir fizinį smurtą, jėga nustumė beginklius gynėjus nuo Televizijos bokšto. Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis | Fotografas Zenonas Nekrošius | *Zenono Nekrošiaus asmeninis archyvas*

Per Televizijos bokšto šturmą sovietų tanko sutraiškytas automobilis. Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis
Fotografas Andrius Petrulevičius | *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. 0-142609

Gydytoja Delfina Zita Mickienė greitosios pagalbos automobilyje apžiūri sužeistą Televizijos bokšto gynėją.

Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis | Fotografas Andrius Petrulevičius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-142085

Greitosios pagalbos automobilyje apžiūrimas prie Televizijos bokšto sužeistas gynėjas.

Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis | Fotografas Andrius Petrulėvičius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-142605

Nepaisydami grėsmės, žmonės gelbėjo automatų kulkų ir tankų vikšrų sužalotus Televizijos bokšto gynėjus.

Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis | Fotografas Kęstutis Jasaitis | Žemaičių dailės muziejus

Sausio 13-oji atmintyje išliko kaip skaudžios netekties, bet kartu didvyriškos aukos diena

1991 m. sausio 13-osios naktį beginkliai Lietuvos žmonės oriai atlaikė brutalų sovietų kariškių puolimą. Ginkluoti desantininkai smurtu išvaikė bokštą apjuosusius žmones. Jiems talino tankai ir šarvuočiai, važiuoję tiesiai į beginklių žmonių būrį. Nepaisydami pavojaus ir grėsmės savo gyvybei, daugelis žmonių puolė gelbėti sužeistųjų. Tą naktį sužalota apie tūkstantis žmonių – jie patyrė įvairaus sunkumo traumų, turėjo šautinių žaizdų, pjautinių sužeidimų, sumušimų, kaulų lūžių, neteko klausos. Nuo šautinių žaizdų arba po tankų vikšrais tą naktį Vilniuje žuvo 14 drąsių, daugiausia jaunų Nepriklausomybės gynėjų:

23 metų Loreta Asanavičiūtė,
22 metų Virginijus Druskis,
17 metų Darius Gerbutavičius,
22 metų Rolandas Jankauskas,
24 metų Rimantas Juknevičius,
38 metų Alvydas Kanapinskas,
52 metų Algimantas Petras Kavoliukas,
24 metų Vidas Maciulevičius,
28 metų Titas Masiulis,
35 metų Alvydas Matulka,

53 metų Apolinaras Juozas Povilaitis,
17 metų Ignas Šimulionis,
47 metų Vytautas Vaitkus,
49 metų Vytautas Koncevičius (nuo šautinių žaizdų mirė 1991 m. vasario 18 d.).

1991 m. sausio 16 d. vyko žuvusiųjų laidotuvės, į kurias susirinko šimtai tūkstančių žmonių. Skaičiuota, kad pagerbti aukų atėjo beveik pusė milijono. Tai buvo pagarbos žuvusiems parodymas ir kartu savotiškas tautos referendumas už Lietuvos nepriklausomybę.

Iškilmingame 2017 m. Laisvės gynėjų dienos minėjime Lietuvos Respublikos Seime kardinalas Audrys Juozas Bačkis pabrėžė: „Sausio 13-oji mūsų atmintyje giliai įsirėžusi skaudžios netekties ir drauge – didvyriškos aukos patirtimi. Ji primena mums, už ką žuvo arba sunkiai nukentėjo tie Lietuvos vaikai, kurių atminimą kasmet pagerbiame iškilmingais minėjimais. Už tėvynės laisvę, už savo valstybę, už šalies ateitį šie mūsų broliai ir sesuo paguldė savo galvas arba prarado sveikatą.“

Tūkstančiai žmonių vyko į Sporto rūmus pareikšti paskutinės pagarbos ten pašarvotiems Laisvės gynėjams. Eilėse tekdavo stovėti po keletą valandų, kartais jos nutįsdavo net keletą kilometrų.

Vilnius, 1991 m. sausio 14–16 d. | Fotografas Viktoras Kapočius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-128148

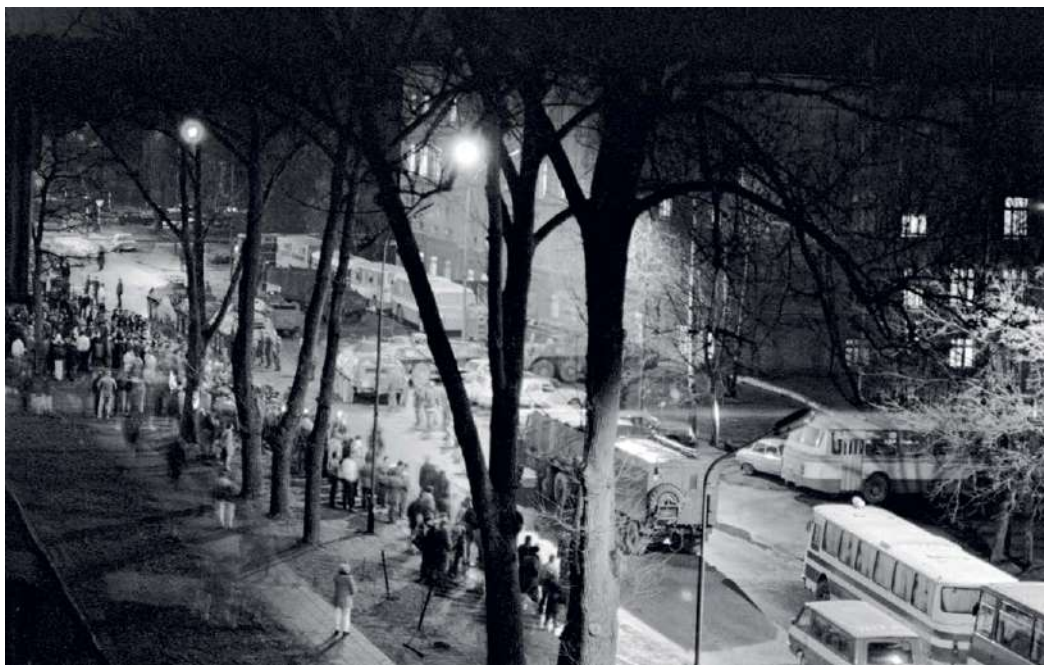

Šimtą tūkstantinę žmonių minia iš visos Lietuvos susirinko Katedros aikštėje atsisveikinti su Laisvės gynėjais. Vilnius, 1991 m. sausio 16 d. | Fotografas Algimantas Maskoliūnas

Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-M19910116-003

Dvigubas kryžius „Lietuvos laisvės aukos“, skirtas 1991 m. Sovietų Sąjungos karinės agresijos aukų atminimui įamžinti. Vilnius, 1994 m. | Fotografė Larisa Dmuchovskaja | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-104072

Išvaryti Lietuvos radijo ir televizijos darbuotojai ir gynėjai būriuojasi prie užimto pastato, kurio užgrobimą stebėjo visa Lietuva. Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis | Fotografas Algimantas Žižiūnas | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-139529

Sovietų Sąjungos karinė technika šalia daugiabučių gyvenamųjų namų, priešais Lietuvos radijo ir televizijos pastatą. Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis | Fotografas Algimantas Žižiūnas | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-139530

Lietuvos radijo ir televizijos pastato užgrobimą tiesiogiai stebėjo visa Lietuva

35

1991 m. sausio 13-osios naktį visa Lietuva tapo Lietuvos radijo ir televizijos pastato užgrobimo liudininke. 1 val. 53 min. žurnalistė Eglė Bučelytė tiesioginiame televizijos eteriye pranešė apie pastato puolimą ir perdavė kvietimą Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatams kuo greičiau grįžti į parlamentą. Diktoriai pranešė, kad liks savo darbo vietose tol, kol galės. Darbo vietose likę ir į darbą atskubėję žurnalistai, diktoriai, operatoriai, redaktoriai buvo pasiryžę nesitraukti.

Lietuvos radijo ir televizijos pastatas buvo saugomas beginklių žmonių, kaip ir netoliese, už penkių kilometrų, esantis Televizijos bokštas. Po kurio laiko prie Lietuvos radijo ir televizijos pastato taip pat pasirodė karinė technika. Netrukus iš tanko pabūklo buvo šauta į susirinkusius žmones – nors sviedinys nebuvo panaudotas, daug žmonių buvo sužeista, jiems sprogo ausų būgneliai. Desantininkai mėtė sprogstamuosius paketus, girdėjosi automatų šūviai. Sprogstamasis paketas mirtinai sužalojo Alvydą Kanapinską.

Užpuolikai pirmiausia įsiveržė į Radijo pastatą, o per jį – į Televizijos rūmus. Viename iš koridorių darbuotojai buvo paslėpę įjungtą televizijos kamerą, todėl visas pasaulis pamatė, kaip sovietų kariai ieškojo įėjimo į studiją, kurioje tiesioginiame eteriye dirbo žurnalistė Eglė Bučelytė. Ji iki paskutinės minutės komentavo įvykius televizijoje ir pranešinėjo kaip priešas veržiasi į kabinetus ir užima pastatą aukštas po aukšto. Galiausiai į studiją įsiveržę desantininkai nutraukė visas transliacijas. Pirmiausia nutrūko Lietuvos radijo transliacija, kur iki paskutinės akimirkos pranešimus skaitė diktorė Bernadeta Lukošūtė. Šturmo metu jos žodžiai skambėjo kaip padrąšinimas: „Atėjo išbandymų metas. Prie televizijos ir radijo aidi šūviai. Sovietų Sąjunga visa savo jėga ir klasta, kaip ir keturiasdešimtaisiais metais, trypia mūsų laisvę ir orumą. Į mūsų namus ateina okupantai...“ (Po kiek laiko) „<...> Jūs tikriausiai girdite šūvius, mes dar kalbame, dar gyvi, mes iš studijos neišeisime, nors sužvėrėję kareiviai metėsi į ataką... Girdite šauksmus, riksmus. Jau tranko mūsų duris... Mes kalbėsime tol, kol būsime gyvi. Mes čia. Kalba Lietuvos radijas...“

2 val. 9 min. buvo nutraukta transliacija iš Lietuvos televizijos studijos Vilniuje, tačiau Vilniaus televizijos bokštas dar 8 min. retransliavo vaizdus iš Nepriklausomybės aikštės, kur prie parlamento susirinkę tūkstančiai žmonių vienu balsu giedojo Maironio „Lietuva brangi“. Nustojus veikti Vilniaus studijoms, 2 val. 20 min. darbą pradėjo Kauno radiofonas ir televizijos stotis Sitkūnuose (netoli Kauno), o 4 val. 23 min. Lietuvos radijas pradėjo transliaciją iš Lietuvos parlamento rūmų. Vėliau parlamente įsikūrė Lietuvos televizijos studija, atnaujinusi transliacijas iš kilnojamųjų televizijos stočių, įrengtų prie Aukščiausiosios Tarybos rūmų.

Sovietų Sąjungos kareiviai išsiriavę prie užimto Lietuvos radijo ir televizijos pastato.

Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis | Fotografas Zenonas Nekrošius | *Zenono Nekrošiaus asmeninis archyvas*

Lietuvos radijo pastatas su išdaužytais langais ir fasade paliktomis kulkų žymėmis. Vilnius, 1991 m. sausio 13 d.

Fotografas Alfredas Girdziušas | *Lietuvos Respublikos Seimo archyvas*. VI-184-G91_0017-14

Užėmus pastatus Vilniuje, televizijos transliacija tęsėsi iš Lietuvos radijo ir televizijos Kauno skyriaus Simono Daukanto gatvėje. Kaunas, 1991 m. sausio 15 d. | Fotografas Romualdas Požerskis
Romualdo Požerskio asmeninis archyvas

Bado streikas prie užgrobtos Lietuvos radijo ir televizijos pastato. Vilnius, 1991 m. vasario mėn.
Fotografas Algimantas Maskoliūnas | Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-180-M199107-005

Nepriklausomybės aikštėje ir Lietuvos parlamento Didžiajame kieme susirinkusiems žmonėms Šv. Mišias aukoja kunigai Sigitas Tamkevičius, Robertas Grigas, Vaclovas Aliulis, Jonas Kastytis Matulionis. Vilnius, 1991 m. sausio 12 d. vakaras
 Fotografas Mats Strand (Švedija) | *Matso Strando asmeninis archyvas*

1991 m. sausio 13-osios naktį Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatai, susirinkę parlamento posėdžių salėje, buvo pasiryžę priešintis karinei agresijai. Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis | Fotografas Vilius Jasinevičius
Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-837

Tomis sausio dienomis ir naktimis Lietuvos parlamentas gynėsi pats ir vadovavo Lietuvos gynybai

Nerimaujant dėl galimo puolimo, 1991 m. sausio 13-osios naktį Lietuvos parlamento rūmų fojė ir koridoriai buvo pilni parlamento gynėjų, posėdžių salėje rinkosi deputatai. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojoje Taryboje tvyrojo slogi nuotaika – plaukė žinios apie žuvusiuosius ir sužeistuosius. Dalis parlamento narių net nebuvo išvykę iš rūmų, kiti atskubėjo išgirdę kvietimą rinktis. Baiminantis dujų atakos, deputatams buvo išdalytos dujokaukės. Salėje jie posėdžiavo su paltais – rūmai buvo vėdinami, nes ruošdamiesi atremti galimą puolimą parlamento gynėjai gamino „Molotovo kokteilius“ – pilstė į butelius benziną.

Dar aidint šūviams prie Televizijos bokšto, apie 4 val. nakties, susirinkus 82 deputatams ir susidarius kvorumui, prasidėjo oficialus Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos posėdis. Į parlamentą toliau plaukė žinios apie žuvusiuosius, nesėkmingai bandyta susisiekti su Ministru Pirmininku. Posėdžio pradžioje deputatai pagerbė aukas tylos minute. Tą naktį Aukščiausioji Taryba įgaliojo Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministrą Algirdą Saudargą, tuo metu buvusį Lenkijoje, esant reikalui sudaryti

egzilinę vyriausybę, priėmė kreipimąsi į pasaulio vyriausybes ir sudarė Lietuvos Respublikos laikinąją gynybos vadovybę. Visi sprendimai buvo priimti vienbalsiai. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Virgilijus Čepaitis vėliau rašė: „Tokio vieningo balsavimo, kaip tą naktį parlamente, nei prieš tai, nei po to nebuvo. Išnyko priešprieša tarp dešiniųjų ir kairiųjų deputatų. Net ir tie lenkai, kurie nebalsavo už Kovo 11-osios Aktą, dabar prisijungė prie mūsų.“

Tomis sausio dienomis ir naktimis Lietuvos parlamentas gynėsi pats ir vadovavo Lietuvos gynybai. Lemtingomis valandomis Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis, liudininkų teigimu, demonstravo ryžtingo politiko gebėjimus veikti ir greitai priimti būtinus sprendimus. Jis bandė susisiekti su Sovietų Sąjungos prezidentu dėl smurto nutraukimo, kreipėsi į pasaulio valstybių vadovus, aktyviai veikė, kad tarptautinė bendruomenė sužinotų apie Sovietų Sąjungos agresiją prieš taikius Lietuvos žmones ir kad ji būtų pripažinta agresija prieš nepriklausomą Lietuvos valstybę.

Sausio 13-osios naktį posėdžių salėje susirinkę Aukščiausiosios Tarybos deputatai laukia posėdžio pradžios.

Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis | Fotografas Vilius Jasinevičius | Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-839

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis posėdžių salėje su Apsaugos skyriaus pareigūnais Raimundu Bučiu (kairėje) ir Andriumi Česnavičiumi (dešinėje).

Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis | Fotografas Romualdas Požerskis | Romualdo Požerskio asmeninis archyvas

Aukščiausiosios Tarybos deputatai pagerbia žuvusiųjų prie Televizijos bokšto atminimą.

Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis | Fotografas Piotr Hlebowicz (Lenkija) | *Piotro Hlebowicziaus asmeninis archyvas*

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Apsaugos skyriaus vadas Artūras Skučas (su radijo stotele) ir deputatas Romualdas Ozolas su parlamento gynėjais ir savanoriais. Vilnius, 1991 m. sausio 13-osios naktis

Fotografas Romualdas Požerskis | *Romualdo Požerskio asmeninis archyvas*

Po kruvinosios Sausio 13-osios nakties šimtai tūkstančių žmonių atėjo į Nepriklausomybės aikštę ginti Lietuvos valstybingumo simbolio – Lietuvos parlamento. Vilnius, 1991 m. sausio 13–14 d. | Fotografas Algimantas Žižiūnas

Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-139443

Sausio 13-osios rytą Nepriklausomybės aikštėje gynėjai malda pagerbė žuvusiuosius ir pradėjo statyti pirmąsias barikadas. Vilnius, 1991 m. sausio 13 d. | Fotografas Vytautas Daraškevičius | Vytauto Daraškevičiaus asmeninis archyvas

Gyvoji barikada – tūkstančiai Lietuvos gyventojų susibūrė prie Aukščiausiosios Tarybos rūmų, apjuostų armatūros ir betono blokų barikadomis. Vilnius, 1991 m. sausio 13 d. | Fotografas Andrius Petrulevičius
Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-142559

Po kruvinosios Sausio 13-osios nakties šimtai tūkstančių žmonių atėjo ginti Lietuvos laisvės simbolio – parlamento

Parlamento puolimo metu labai svarbi buvo ryžtinga ir tvirta gyventojų parama Lietuvos Respublikos valdžiai. Po 1991 m. sausio 13-osios nakties į Nepriklausomybės aikštę prie parlamento susirinko daugiau kaip 100 tūkstančių žmonių, dalis jų budėjo net ant aplinkinių pastatų stogų ir statyviečių. Jeigu būtų prasidėjęs puolimas, ši žmonių parama būtų tapusi esminiu valstybės gynybos ramsčiu. Vis labiau aiškėjo, kad šturmas būtų pareikalavęs dar daugiau aukų, todėl agresorius nesiryžo pulti Lietuvos parlamento rūmų.

Nemažiau reikšminga buvo ir tvirta parlamento laikysena – ryžtas priešintis ir nepasiduoti. Tačiau svarbiausias tų dienų laimėjimas buvo žmonių vienybė pavojaus akivaizdoje. Nors dar 1990 m. vasarą dėl politinės takoskyros grėsė visuomenės susipriešinimas, sausio agresijos akivaizdoje vieninga Lietuvos gyventojų ir politinių lyderių laikysena parodė visuomenės sąmoningumą bei gebėjimą susitelkti dėl esminių tikslų.

Nepaisydami šlapdribos ir žvarbaus šalčio, dešimtys tūkstančių žmonių su vėliavomis, plakatais ir šūkais visą parą budėjo Nepriklausomybės aikštėje, saugodami Lietuvos parlamentą – nepriklausomos valstybės simbolį. Į Vilnių iš visos Lietuvos – miestų ir kaimų autobusais organizuotai vyko žmonių būriai, kurie pasikeisdami saugojo Aukščiausiosios Tarybos deputatus ir Vyriausybės narius. Aikštėje budėjo ne tik lietuviai, bet ir rusai, lenkai, baltarusiai, ukrainiečiai, kitų tautinių bendrijų atstovai. Jų vėliavos drauge su Lietuvos trispalve plazdėjo aikštėje, liudydamos bendrą pasiryžimą ginti laisvę.

Greta stovėjo senoliai, jaunuoliai, vyrai ir moterys, net vaikai. Savita drąsa pasižymėjo jaunuoliai, kurie pasirinko gynybos ar žvalgybos postus aplink Nepriklausomybės aikštę – ant gyvenamųjų namų stogų ir statyviečių, stebėdami, ar nekyla grėsmė. Vieninga visuomenės laikysena smurto akivaizdoje tapo ryškiu Lietuvos gyventojų ir politinių lyderių brandos ir gebėjimo susivienyti dėl bendrų tikslų įrodymu.

Tūkstančiai žmonių prie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rūmų. Vilnius, 1991 m. sausio 13 d.
Fotografas Andrius Petrulėvičius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-142552

Sovietų Sąjungos karinės agresijos prieš Lietuvą dienomis Lietuvos žmonės pasirinko taikų pasipriešinimą ir apgynė parlamentą. Vilnius, 1991 m. sausio 13 d. | Fotografas Marijonas Baranauskas
Lietuvos valstybės naujasis archyvas. F. 9, ap. 1, b. 34, l. 1

Nepriklausomybės aikštės tolumoje matyti statybvietė, iš kurios buvo nešama armatūra parlamento barikadoms; šiandien šioje vietoje stovi Seimo viešbutis. Vilnius, 1991 m. sausio 13 d. | Fotografas Alfredas Girdziušas
Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-G91D0017-08

Parlamentą saugojo ne tik gyvoji barikada – tūkstančiai žmonių, bet ir gynėjų pastatytos rūmų barikados

Parlamento pastatas privalėjo būti apgintas bet kokia kaina. Dar 1991 m. sausio 12 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pastato prieigos buvo užtvirtos daugiau nei 100 autobusų ir sunkvežimių. Barikados aplink parlamento rūmus buvo pradėtos statyti 1991 m. sausio 13-osios rytą. Siekdami apsaugoti pastatą nuo tankų ir desantininkų puolimo, gynėjai jį apjuosė maždaug 2,5 metrų aukščio statybinės armatūros užtvaramis. Armatūrų smaigais buvo apsaugotas parlamento rūmų stogas, turėjęs stabdyti parašutinininkų puolimą. Vėliau aplink pastatą buvo įrengtos užkardos iš pamatų blokų, gelžbetoninių perdengimo plokščių, inžinerinių tinklų kolektorių sekcijų. Į Nepriklausomybės aikštę vedančios (Gedimino pr., A. Goštauto, Gynėjų, J. Jasinskio, A. Mic-

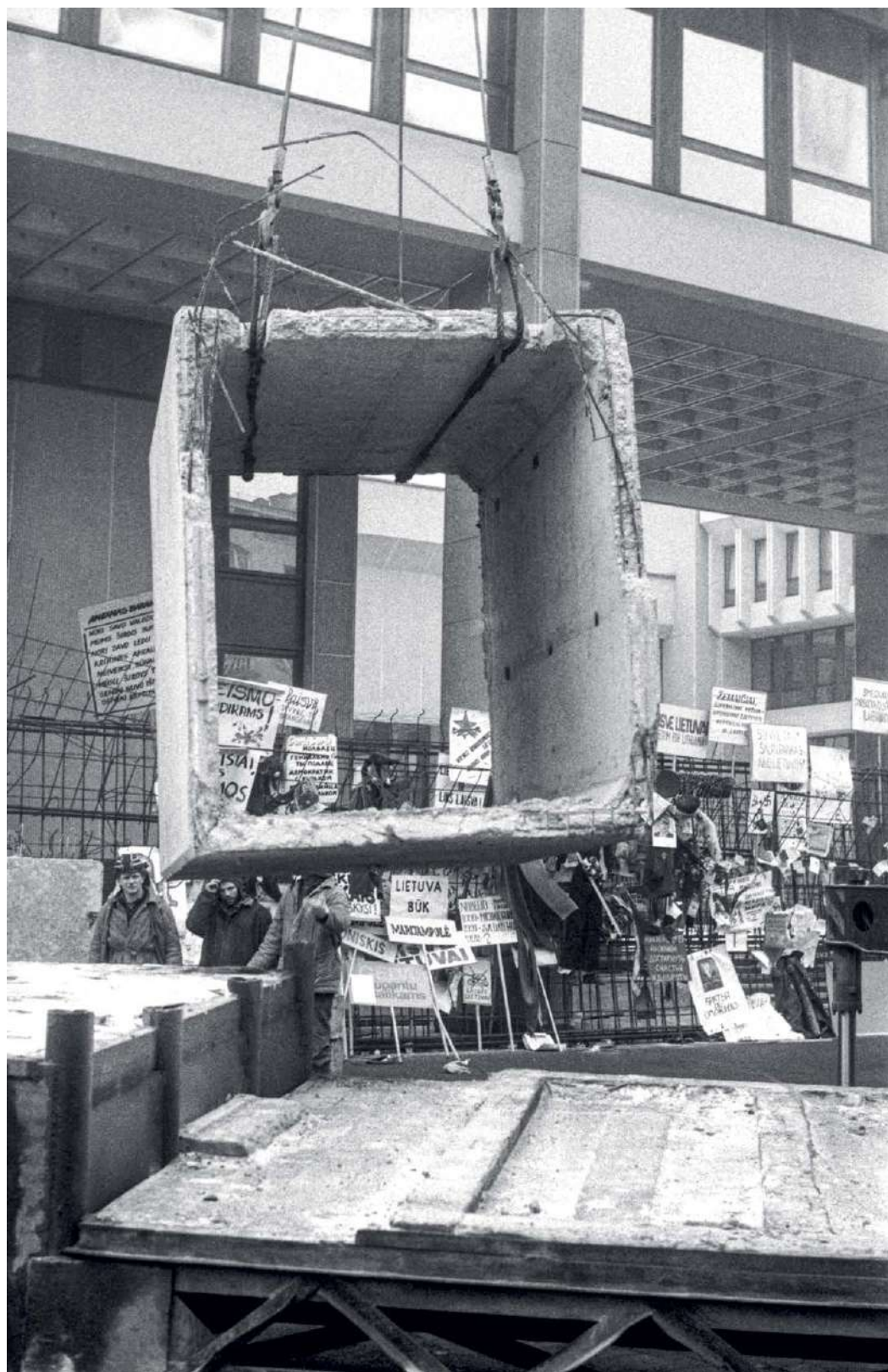
kevičiaus, Antano Tumėno) gatvės taip pat buvo užtvirtos statybiniais blokais ir stambiais akmenimis, prieš parlamento rūmus buvo iškasti prieštankiniai grioviai.

Visi šie gynybiniai įtvirtinimai iškilo per neįtikėtinai trumpą laiką. Patekti į parlamento rūmus buvo galima per vienintelį griežtai saugomą šoninį įėjimą, esantį greta dabartinio Sausio 13-osios memorialo. Ant fasadinės rūmų pusės armatūros smaigalių žmonės suvėrė iš sovietų valdžios gautus garbės raštus, karinius bilietus, šaukimus į sovietų kariuomenę, sovietinius pasus, taip pat prikėlė gautus sovietinius medalius ir ordinus. Gelžbetonio plokštės netruko virsti savitais sienlaikraščiais, ant kurių atsirado piešiniai, įrašai, šūkiei ir žinutės.

Parlamentą saugojo ne tik gyvoji barikada – tūkstančiai žmonių, bet ir gynėjų pastatytos rūmų įtvirtinimai.

1991 m. sausio 13 d. | Fotografas Vytautas Daraškevičius | Lietuvos Respublikos Seimo archyvas

Aplink Aukščiausiosios Tarybos rūmus statomos barikados. Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Andrius Petrulevičius
Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-148819

Apsauginių įtvirtinimų aplink parlamento rūmus statyba – gynėjai neša armatūros tinklą. Vilnius, 1991 m. sausio 13 d.
Fotografas Algimantas Žižiūnas | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-139429

Statybiniais blokais užtvirtos Lietuvos parlamento prieigos. Ant vienos iš plokščių užrašyta: „Lietuva bus laisva“, toliumoje – Aukščiausiosios Tarybos rūmai. Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Alfredas Girdziušas
Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-G91C0022-19

Lietuvos televizijos kilnojamoji stotis ir parlamento barikados, saugojusios vienintelį įėjimą į Aukščiausiosios Tarybos rūmus. Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Vladimiras Gulevičius
Lietuvos centrinis valstybės archyvas. Sp_0-05940

Rieduliais, gelžbetonio blokais ir sena technika užbarikaduota sankryža prie parlamento rūmų.
 Vilnius, 1991 m. kovo mėn. | Fotografas Algimantas Maskoliūnas
Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-180-M19910311-001

Tarp lietuviškų trispalvių Nepriklausomybės aikštėje plevėsavo ir Ukrainos vėliavos, o parlamentą gynė ir Ukrainos savanoriai. Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Romualdas Jurgaitis | *Romualdo Jurgaičio asmeninis archyvas*

Nepriklausomybės aikštėje kūrenami parlamento gynėjų laužai tapo vienybės simboliu

1991 m. sausį prie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rūmų degę laužai ir prie jų šilumą radę gynėjai tapo apgintos Lietuvos nepriklausomybės simboliais. Organizuotas budėjimas prie Aukščiausiosios Tarybos prasidėjo netrukus po 1991 m. sausio 8 d. nepavykusio parlamento rūmų šturmo. Kol Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirminio Vytauto Landsbergio pakviesti į Vilnių autobusais iš įvairių Lietuvos miestų ir rajonų vyko žmonės, pirmąją parlamento sargybą ėjo vilniečiai. Budėjimas buvo organizuotas pamainomis – kas keturias valandas prie rūmų keitėsi skirtingų sostinės rajonų gyventojai.

Aikštėje budėjo vyrai ir moterys, jaunuoliai ir senoliai, net vaikai – jie dalijosi politinėmis

naujienomis, o sužvarbę šildėsi prie laužų karštos arbatos puodeliu. Arbata buvo dalinama tiesiog aikštėje. Pirmosios budėjimo dienos, kol dar nebuvo užgrobti Spaudos rūmai, Televizijos bokštas ir Lietuvos radijo ir televizijos pastatas, buvo kupinos žmonių šurmulio, liaudies dainų ir šokių. Jos skyrėsi nuo vėlesnių. Sausio 13-osios naktį pralietas beginklių žmonių kraujas sukrėtė visą Lietuvą ir dar labiau sutelkė žmones ginti valstybę ir nesitraukti agresijos akivaizdoje. Budėjimas Nepriklausomybės aikštėje tęsėsi ir sausio–vasario mėnesiais – liepsnojo laužai, o gynėjus šildė karšta arbata ir savanorių dalijama duona, plazdėjo vėliavos, skambėjo patriotinės dainos, vyko dienos aktualijų įkvėptos diskusijos.

Žmonės iš visos Lietuvos paromis saugojo Lietuvos Respublikos Aukščiausiąją Tarybą – budėtojų laužai tapo vienybės simboliu. Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Algimantas Žižiūnas | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-139455

Laisvės gynėjai prie laužų Nepriklausomybės aikštėje. Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Viktoras Kapočius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-128124

Prie laužo besišildantys parlamento gynėjai, už jų – Lietuvos ir Estijos vėliavos. Vilnius, 1991 m. sausio 21 d. Fotografas Algimantas Maskoliūnas | Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-M19910121-005

Žuvusių Laisvės gynėjų gedintys parlamento gynėjai Nepriklausomybės aikštėje. Vilnius, 1991 m. sausio 13 d. Fotografas Algimantas Maskoliūnas | Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-M19910113-002

Sostinės vaikai šildosi prie laužo Nepriklausomybės aikštėje. Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Mats Strand (Švedija) Matso Strando asmeninis archyvas

Prie parlamento įrengtos lauko virtuvės. Vilnius, 1991 m. sausio 20 d. | Fotografas Vilius Jasinevičius
Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-881

Lauko virtuvės darbuotoja pasiruošusi pavaišinti prie parlamento budinčius gynėjus sumuštiniais ir bandelėmis.
 Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Viktoras Kapočius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-128125

Karšta arbata šildė ir naktį. Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Kęstutis Svėrys | Kęstučio Svėrio asmeninis archyvas

Žmones šildę laužai ir puodelis arbatos tapo neatsiejamais 1991 m. sausio atributais

1991 m. sausį ir vėlesniais mėnesiais prie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rūmų budėjusius žmones šildė ne tik laužai, bet ir puodelis šiltos arbatos. Nepriklausomybės aikštėje tūkstančiai žmonių budėjo visą parą. Gerai organizuotomis grupėmis jie vyko iš įvairių Lietuvos miestų, miestelių kaimų ir keisdami vieni kitus saugojo parlamentą. Tų dienų liudininkai pamena žmones vienijusį ryžtą bet kokia kaina atsilaikyti prieš brutalią jėgą. Nepriklausomybės aikštėje budėjusiems žmonėms stiprybės teikė įsitikinimas, kad iškilus pavojui bus stoviama petys petin.

Tomis dienomis žmonės dalijosi viskuo, kuo galėjo. Prie parlamento ir Nepriklausomybės

aištėje buvo įrengtos lauko virtuvės, kuriose buvo galima gauti šiltos arbatos ar sultinio, pasivaikinti duona ir sumuštiniais. Aikštėje ir parlamento rūmuose budėjusiems gynėjams maistą tiekė įvairios įmonės, organizacijos ir pavieniai žmonės iš visos Lietuvos. Netrūko įvairiausių iniciatyvų – kai kurie sostinės restoranai rinko aukas, o už surinktas lėšas gamino patiekalus ir jais maitino parlamento gynėjus. Daugybė žmonių aukėjo lėšas Nepriklausomybei ginti. 1991 m. sausis dar kartą parodė vienybės ir savanorystės galią, o žmones šildę laužai ir paprastas arbatos puodelis tapo neatsiejamu tų dienų simboliu.

Parlamento gynėjus šildė ne tik laužai, bet ir Nepriklausomybės aikštėje įrengtose lauko virtuvėse dalijama karšta arbata. Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Vytautas Daraškevičius | Lietuvos Respublikos Seimo archyvas

Prie parlamento rūmų budėję gynėjai galėjo įsigyti sumuštinų, arbatos ar karšto maisto netoliese stovėjusiame maisto vagonėlyje. Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Vilius Jasinevičius | *Lietuvos Respublikos Seimo archyvas*. VI-184-916

Aikštėje ir parlamento rūmuose budėjusiems gynėjams maistą tiekė įvairios įmonės, organizacijos, veikė užkandžiais prekiaujantys maisto kioskai. Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Andrius Petrulėvičius | *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. 0-142557

Parlamentą juosusios barikados virto atvira galerija, kurioje šimtai žmonių išvydo protesto piešinius ir plakatus

Lietuvos Respublikos Aukščiausiąją Tarybą apjuosusios barikados tapo savotiška palaiškymo ir protesto galerija. Vos tik jos iškilo, jas uždengė nuotraukos, vaikų piešiniai, plakatai, karikatūros, įrašai, šūkiai ir skanduotės lietuvių, rusų, anglų, lenkų, kartvelų, ukrainiečių, vokiečių, prancūzų, japonų ir kitomis kalbomis. Šie ženklai atspindėjo rūmus saugojusių žmonių požiūrį į to meto politinę padėtį Lietuvoje ir pasaulyje, liudijo Lietuvos istorinę atmintį, gynėjų nuotaikas, viltį ir pasiryžimą aukotis už Tėvynę bei pasipiktinimą kraują praliejusiais Sovietų Sąjungos vadovais ir kariškiais.

Netrūko ir subtilaus humoro. Ant barikadų kabėjo tūkstančio rublių kupiūros su priedašu, kad tai – Sovietų Sąjungos prezidento Michailo Gorbačiovo priedas prie Nobelio Taikos premijos. Vienu žymiausių įrašų tapo Trakų sąjūdžio Romualdo Lanko užrašyti žodžiai „Lietuvos

širdis“ ant barikados Gedimino prospekto ir Nepriklausomybės aikštės prieigose. Šis užrašas simboliškai žymėjo 1991-ųjų įvykių epicentrą – Lietuvos parlamentą. Greta barikadų iškilę kolytstulpiai, Dievo Motinos statulėlė, šventųjų paveikslai ir bendra malda stiprino gynėjus.

1991–1992 metais Lietuvoje viešėjusios užsienio valstybių delegacijos išvydavo tvirtovę virtusį parlamentą. Vėliau dalis barikadų elementų buvo panaudoti įrengiant Sausio 13-osios memorialą prie Seimo rūmų – bene vienintelį tokio pobūdžio paminklą pasaulyje, liudijantį žmonių ryžtą ginti teisėtai išrinktus tautos atstovus.

1991 m. sausio 19 d. Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas patvirtino komisiją, įgaliotą atrinkti valstybės objektų gynybos vietose buvusius piešinius, įrašus ir šūkius ilgalaikiam saugojimui. Dalis jų kartu su kitais to meto artefaktais iki šiol saugomi Lietuvos muziejuose ir archyvuose.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiąją Tarybą juosusios barikados tapo galerija po atviru dangumi, šimtai žmonių išvydo protesto piešinius ir plakatus. Vilnius, 1991 m. sausio 13 d. | Fotografas Egidijus Malakauskas

Lietuvos centrinis valstybės archyvas. P-31633

Po Sausio 13-osios agresijos parlamento rūmai buvo apjuosti armatūros tinklais, statybinėmis perdangų plokštėmis – jos tapo atvira piešinių ir protesto prieš sovietų smurtą įrašų galerija. Vilnius, 1991 m. sausio mėn. Fotografas Ričardas Žičkus | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-126919

Protesto plakatai ir piešiniai ant Lietuvos parlamento barikadų. Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Ričardas Žičkus Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-126917

Parlamento gynėjai apžiūri ant armatūros pritvirtintus plakatus ir užrašus lietuvių ir kitomis kalbomis.

Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Andrius Petrulėvičius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-142081

Ant Nepriklausomybės aikštėje pastatytų stulpų protestuodami Lietuvos žmonės prikaldavo sovietinius medalius, kitus pasižymėjimo ženklus ir sovietinius asmens dokumentus.

Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Algimantas Maskoliūnas

Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-M199102-012

Vaikų piešiniai ant barikadų, juosiančių Aukščiausiosios Tarybos rūmus. Vilnius, 1991 m. sausio mėn.

Fotografas Andrius Petrulevičius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-148850

Barikados ir atminimo koplytstulpiai Nepriklausomybės aikštėje | 1991 m. kovo mėn. | Fotografas Alfredas Girdziušas

Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-180-G91A0033-02

Lietuvos parlamento saugumą užtikrino ne tik tūkstančiai žmonių Nepriklausomybės aikštėje, bet ir keli šimtai savanorių gynėjų pastato viduje

Rašytoja Jurga Ivanauskaitė, 1991 m. sausį kartu su kitais žurnalistais ir korespondentais dirbusi Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rūmuose, rašė: „gyvenimo šauksmas BŪTI, gyventi vardan idealo čia garsesnis už kvietimą vardan to idealo numirti“. Šiais žodžiais ji apibūdino rūmų gynėjų pasiryžimą ištverti ir nugalėti.

Pirmasis rimtas išbandymas rūmų vidaus gynėjams teko 1991 m. sausio 8-ąją, po jo buvo pradėta stiprinti pastato vidaus ir išorės apsauga. 1991 m. sausio 11 d., penktadienį, 14 val. keli šimtai savanorių parlamento gynėjų – pasieniečiai, muitininkai, Krašto apsaugos departamento darbuotojai, Aukščiausiosios Tarybos apsaugos skyriaus pareigūnai, Lietuvos šauliai, studentai ir kiti savanoriai – iškilmingoje ceremonijoje prisiekė ginti Lietuvos valstybę ir jos nepriklausomybę. Priesaiką priėmė Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis ir Krašto apsaugos departamento direktorius Audrius Butkevičius,

o prisiekusiuosius palaimino disidentas kunigas Robertas Grigas.

Savanorio priesaika tapo teisiniu pagrindu ginklu ginti Lietuvos nepriklausomybę. Nors jų ginkluotė buvo kukli – metaliniai strypai, peiliai, sportiniai mažo kalibro ir medžiokliniai šautuvai, išsaugoti partizanų ginklai, „Molotovo kokteiliai“ – svarbiausiu ginklu išliko ryžtas apginti 1990 m. kovo 11 d. atkurtą Lietuvos valstybės nepriklausomybę. Dauguma savanorių savaitėmis budėjo ir gyveno smėlio maišais bei baldais užbarikaduotuose parlamento rūmuose. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos sekretorius Liudvikas Sabutis vėliau prisiminė: „Mes, to meto Aukščiausiosios Tarybos nariai, pareigūnai, iš tikrųjų jautėmės ne tik apsupti, bet ir apgaubti didžiulio savanorių dėmesio. Mums tai padėjo, be abejo, dirbti šioje salėje. Visos kitos patalpos priklausė mūsų parlamento gynėjams.“

Vilniaus pedagoginio universiteto studentai – savanoriai parlamento gynėjai. Vilnius, 1991 m. sausio–vasario mėn.
Fotografas Alfredas Girdziušas | Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-G91C0022-14

Lietuvos karių savanorių priesaika Aukščiausiosios Tarybos rūmuose. Priesaiką priima kunigas Robertas Grigas, Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis, Krašto apsaugos departamento generalinis direktorius Audrius Butkevičius, Aukščiausiosios Tarybos deputatas Algirdas Vaclovas Patackas ir kiti. Vilnius, 1991 m. sausio 11 d. Fotografas Jonas Juknevičius | *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. 0-121715

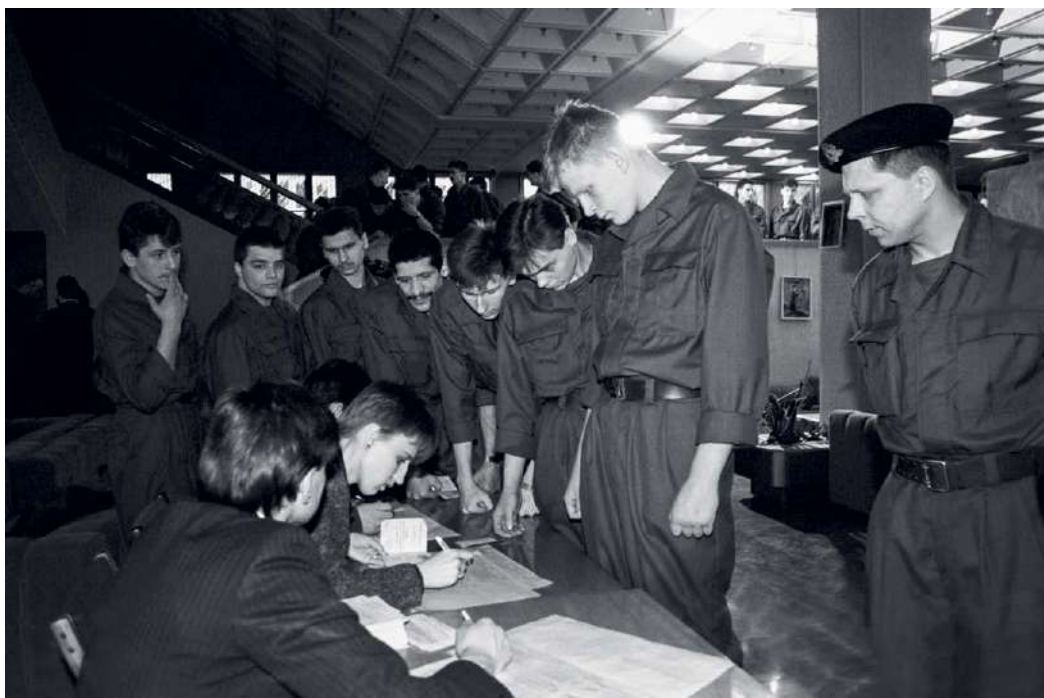
Pirmoji Lietuvos karių savanorių priesaika Aukščiausiosios Tarybos rūmų fojė. Vilnius, 1991 m. sausio 11 d. Fotografas Jonas Juknevičius | *Lietuvos Respublikos Seimo archyvas*. VI-184-834

Parlamento gynėjų postas, apsaugotas smėlio maišais. Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas Vytautas Daraškevičius
Lietuvos Respublikos Seimo archyvas

Kauno rinktinės savanoriai Aukščiausiosios Tarybos rūmuose. Vilnius, 1991 m. sausio 13 d. | Fotografas Romualdas Požerskis
Romualdo Požerskio asmeninis archyvas

Lietuvos parlamentą saugoję savanoriai balsuoja Aukščiausiosios Tarybos rūmuose Lietuvos gyventojų visuotinės apklausos (plebiscito) metu. Vilnius, 1991 m. vasario 9 d. | Fotografas Vytautas Daraškevičius
Lietuvos Respublikos Seimo archyvas

Lietuvos savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos karių savanorių priesaika.
Vilnius, 1991 m. kovo 11 d. | Fotografas Paulius Lileikis | *Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-142267*

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba įkūrė Savanoriškąją krašto apsaugos tarnybą

1990 m. kovo 11-ąją nepriklausomybę atkūrusi Lietuvos valstybė neturėjo ginkluotųjų pajėgų, kuriomis galėtų atsilaikyti prieš agresorių. Nuo 1990 m. rudens Lietuvoje pradėjo kurtis pirmieji savanorių padaliniai. Metų pabaigoje, kai išryškėjo Lietuvai kylanti grėsmė, savanoriai gavo užduotį saugoti svarbiausius valstybės objektus. Visi, kurie 1991 m. sausio dienomis budėjo Aukščiausiosios Tarybos rūmuose ir prisiekė ginti Lietuvos valstybę, buvo vadunami savanoriais. Vieni atėjo tiesiai iš gatvės, kiti buvo pakviesti Lietuvos Sąjūdžio, dar kiti – atsiųsti kaip veikiančių struktūrų pareigūnai: pasieniečiai, muitininkai, Aukščiausiosios Tarybos apsaugos skyriaus pareigūnai, šauliai.

Po tragiškų įvykių 1991 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė įsta-

tymą, kuriuo krašto apsaugos sistemoje įkūrė Savanoriškąją krašto apsaugos tarnybą – oficialiai įteisinta karių savanorių tarnyba.

Nuo 1991 m. sausio iki rugpjūčio karinio pučo Maskvoje, parlamento rūmuose budėję savanoriai nesėdėjo sudėję rankų: rūmuose buvo įkurti budėjimo postai, įrengtos gynybinės pozicijos, laisvu nuo budėjimo metu vyko karinių dalykų mokymai.

1991-ieji pareikalavo ir savanorių aukų. Lietuvos Respublikos pareigūnai buvo nužudyti pasienio postuose Krakūnuose ir Medininkuose, o griūvant Sovietų Sąjungai, 1991 m. rugpjūčio 21 d., gindamas Aukščiausiosios Tarybos rūmus žuvo karys savanoris Artūras Sakalauskas.

Savanoriai, pasiruošę pirmajam atkurtos Lietuvos kariuomenės paradui, įžygiuoja į Nepriklausomybės aikštę.

Vilnius, 1991 m. kovo 11 d. | Alfredas Girdziušas | Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-180-G00058

Karių priesaiką priima Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis ir Krašto apsaugos departamento generalinis direktorius Audrius Butkevičius. Vilnius, 1991 m. kovo 11 d.

Fotografas Andrius Petrulevičius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-149740

Lietuvos Respublikos kariuomenės paradas minint pirmąsias atkurtos Lietuvos valstybės nepriklausomybės metines. Krašto apsaugos departamento mokomojo junginio vadas Česlovas Jezerskas raportuoja Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkui Vytautui Landsbergiui ir Krašto apsaugos departamento generaliniam direktoriui Audriui Butkevičiui.

Vilnius, 1991 m. kovo 11 d. | Fotografas Alfredas Girdziušas | Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-180-G00119

Iškilminga karių savanorių rikiuotė Nepriklausomybės aikštėje. Vilnius, 1991 m. kovo 11 d. | Fotografas Alfredas Girdziušas
Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-180-G00079

Koplytstulpis Sausio 13-osios aukoms ir Lietuvos karių eiseną pro barikadomis apjuostą parlamentą.
Vilnius, 1991 m. kovo 11 d. | Fotografas Andrius Petrulevičius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-149806

Lietuvos pasieniečių saugoma valstybės siena liudijo nepriklausomą Lietuvos Respubliką

70

1990 m. lapkričio 8 d. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos departamente prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės buvo įsteigta Pasienio apsaugos tarnyba, kuriai pavesta vykdyti valstybės sienos apsaugą. Lemtingomis sovietų agresijos dienomis 1991 m. sausį Lietuvos pasieniečiai buvo tarp pirmųjų, stojusių ginti atkurtą nepriklausomybę: jie budėjo valstybės pasienio postuose, 1991 m. sausio 8-ąją padėjo atremti Aukščiausiosios Tarybos rūmų šturmą, davė kario savanorio priesaiką, saugojo Vyriausybės pastatą. Tarp Vyriausybės rūmų gynėjų buvo ir iš Trakų kilęs pasienietis Gintaras Žagunis.

Atslūgus įtampai sostinėje, pasienyje nesiliovė Sovietų Sąjungos kariuomenės ir OMON dalinių provokuojami provokacijos ir užpuolimai. Itin sudėtinga padėtis susidarė Šalčininkų rajone. 1991 m. gegužės 19 d. naktį iš pasalų buvo užpultas Šalčininkų pasienio užkardos Krakūnų postas. Užpuolikai nušovė beginklį Krakūnų pasienio kontrolės posto pamainos viršininką Gintarą Žagunį. Jis tapo pirmuoju atkurtos nepriklausomos Lietuvos Respublikos pareigūnu, paaukojusi gyvybę už valstybės nepriklausomybę.

Lietuvos pasienio su Kaliningrado sritimi riboženklyje nuimamos raidės „TS“, nuardomas ir uždažomas tekstas rusų kalba. Panemunė, Pagėgių r., 1990 m. kovo 18 d. | Fotografas Paulius Lileikis | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-142128

Šalčininkų užkardos pasieniečiai – Vyriausybės rūmų gynėjai. Vilnius, 1991 m. sausio mėn. | Fotografas nenurodytas
Pasieniečių muziejus

Lietuvos Respublikos Druskininkų muitinės postas. Pasienio ir muitinės postus atstodavo trispalvėmis papuošti laikinieji nameliai – statybiniai vagonėliai. | 1991 m. vasara | Fotografas nenurodytas | *Muitinės muziejus*

Parlamento ir Vyriausybės rūmus gynę pasieniečiai vykdė ir Lietuvos valstybės sienos apsaugą, tapdami Sovietų Sąjungos karinių-represinių struktūrų taikiniai. Vilniaus r., 1991–1992 m. | Fotografas nenurodytas
Pasieniečių muziejus. F207-98

Lietuvos muitininkai ir krašto apsaugos tarnybos pareigūnai Smėlynės pasienio kontrolės poste.
 1991 m. vasara | Fotografas nenurodytas | *Muitinės muziejus*

Pasienio apsaugos tarnybos pareigūnai, pasitraukus sovietų kariuomenei, pritvirtina tarnybos ženklą ant naujosios užkardos vartų. Mickūnai, Vilniaus r., 1993 m. | Fotografas nenurodytas | Pasieniečių muziejus

Medininkų pasienio kontrolės poste buvo nužudyti Lietuvos Respublikos pareigūnai

74

Sovietų Sąjungos represinės struktūros ir toliau siekė destabilizuoti padėtį Lietuvoje ir įbauginti visuomenę. Nors Lietuvos parlamentas ir Vyriausybė buvo apginti, Sovietų Sąjungos kariuomenė ir jos milicijos specialieji būriai tęsė išpuolius prieš Lietuvos valstybės institucijas – pasienio kontrolės postus ir muitines Latvijos ir Baltarusijos pasienyje. Šie sunkiai apginami postai buvo tarsi simboliniai atkurtos valstybės sienos ženklai.

1991 m. liepos 31 d. Medininkų pasienio kontrolės poste buvo nužudyti muitininkai Antanas Musteikis ir Stanislovas Orlavičius, kelių policijos pareigūnai Juozas Janonis ir Algirdas Kazlauskas, greitojo reagavimo rinktinės „Aras“ pareigūnai Algimantas Juozakas ir Mindaugas Balavakas. 1991 m. rugpjūčio 2 d. ligoninėje mirė sunkiai sužeistas muitininkas Ričardas Rabavičius. Vienintelis užpuolimą išgyveno muitinės pareigūnas Tomas Šernas, nors ir buvo sunkiai sužeistas. Medininkų tragedija tapo dar vienu žlungančios imperijos beprasmiško smurto prieš Lietuvos Respubliką aktu.

Smurtas prieš Lietuvos pareigūnus Medininkuose buvo įvykdytas netrukus po Lietuvos

Respublikos ir Rusijos SFSR sutarties pasirašymo, JAV ir Sovietų Sąjungos viršūnių susitikimo Maskvoje ir IV Pasaulio lietuvių sporto žaidynių Lietuvoje dienomis. Šis neįsivaizduojamo žiaurumo aktas sulaukė plataus tarptautinio ir visuomenės dėmesio. Į 1991 m. rugpjūčio 3 d. vykusias žuvusiųjų laidotuves susirinko daugybė žmonių, tarp jų Lietuvos parlamento nariai, Vyriausybės, įvairių institucijų atstovai, sporto žaidynių dalyviai.

Pagarbą Medininkų aukoms taip pat išreiškė į laidotuves atvykę užsienio valstybių atstovai – JAV generalinis konsulas Leningrade Jackas Gosnellas, Vokietijos Federacinės Respublikos Bundestago narys Wolfgangas von Stettenas, Latvijos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pavaduotojas Dainis Ivanas, Estijos Respublikos atstovas Martas Tarmakas. Medininkų pasienio kontrolės poste nužudyti Lietuvos Respublikos pareigūnai buvo palaidoti šalia 1991 m. sausio 13-osios Sovietų Sąjungos agresijos aukų. Atsisveikinimas su Sausio 13-osios aukomis ir Medininkuose nužudytais pareigūnais tapo šimtą metų Lietuvos laisvės manifestacija.

Sovietų Sąjungos smurto aukomis tapo Lietuvos Respublikos pareigūnai, saugoję valstybės sieną Medininkų pasienio kontrolės poste. Medininkai, Vilniaus r., 1991 m. liepos 31 d. | Fotografas Viktoras Kapočius
Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-128398

Medininkų pasienio kontrolės poste 1991-ųjų liepos 31-ąją nužudytų septynių Lietuvos pareigūnų laidotuvės. Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 3 d. | Fotografas Viktoras Kapočius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-128346

Medininkų pasienio kontrolės poste nužudytiems pareigūnams paskutinę pagarbą atiduoda Lietuvos policijos kuopa.
 Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 3 d. | Fotografas Viktoras Kapočius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-128353

Medininkų pasienio kontrolės poste nužutų pareigūnų laidotuvės Antakalnio kapinėse. Kalba Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis, iš kairės stovi: Ministras Pirmininkas Gediminas Vagnorius, Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pavaduotojas Kazimieras Motieka, Valstybės saugumo departamento generalinis direktorius Zigmas Vaišvila, Gražina Ručytė-Landsbergienė. Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 3 d. | Fotografas Raimundas Šuika | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-119471

Atsisveikinimas su nužudytais Lietuvos Respublikos pareigūnais, kaip ir atsisveikinimas su Sausio 13-osios aukomis, tapo šimtątūkstantine Lietuvos laisvės manifestacija.

Vilnius (Antakalnio kapinės), 1991 m. rugpjūčio 3 d. | Fotografas Viktoras Kapočius
Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-128380

Vienintelis išgyvenęs Medininkų žudynių liudininkas Tomas Šernas Medininkų memoriale.

Medininkai, Vilniaus r., 2007 m. liepos 31 d. | Fotografas Ramūnas Danisevičius
Ramūno Danisevičiaus asmeninis archyvas

Lietuvos savanorių susirėmimas su Sovietų Sąjungos kariškiais pareikalavo parlamento gynėjo aukos

78

1991 m. rugpjūčio 19 d. Maskvoje prasidėjus kariniam perversmui, Lietuvoje atsinaujino sausio mėnesį patirtos agresijos grėsmė. Šiam pavojui Lietuvos Respublika priešinosi negincluotomis ir nesmurtinėmis formomis – žmonės vėl rinkosi budėti prie parlamento rūmų, rūmų gynybą organizavo savanoriai, atvykę iš įvairių Lietuvos rinktinių, parlamentas tęsė darbą, susirinkęs į neeilinę sesiją. Žlungant ka-

riniam pučui Maskvoje, vėlų 1991 m. rugpjūčio 21 d. vakarą parlamento priegose įvyko Lietuvos savanorių susirėmimas su Sovietų Sąjungos kariškiais. Jo metu žuvo Alytaus rinktinės savanoris Artūras Sakalauskas, dar keli savanorius sužeidė sovietų sprogstamieji užtaisai. Artūras Sakalauskas tapo paskutiniąja XX amžiaus auka, paaukojusia gyvybę už Lietuvos nepriklausomybę.

Sovietų karinė technika Vilniaus gatvėse 1991 m. rugpjūčio pučo dienomis. Dešinėje – Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rūmai, kairėje – Nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, virš tunelio dar nėra komercinio-gyvenamojo komplekso „Vilniaus vartai“. Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 19–20 d. | Fotografas Romualdas Jurgaitis | *Romualdo Jurgaičio asmeninis archyvas*

Apsaugos postas Nr. 1 Alberto Goštauto gatvėje prie Aukščiausiosios Tarybos rūmų 1991 m. rugpjūčio pučo dienomis.
Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 21 d. | Fotografas Jonas Juknevičius | Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-121813

Budintys parlamento gynėjai, vykstant kariniam perversmui Maskvoje, klausosi radijo naujienų.
Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 19–21 d. | Fotografas Vytautas Daraškevičius | Lietuvos Respublikos Seimo archyvas

Lietuvos parlamento gynyba pareikalavo dar vienos aukos – žlungant Sovietų Sąjungai žuvo karys savanoris Artūras Sakalauskas. Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 22 d. | Fotografas Vytautas Daraškevičius | *Lietuvos Respublikos Seimo archyvas*

Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis ir Aukščiausiosios Tarybos deputatai Nepriklausomybės aikštėje atsisveikina su žuvusiu kariu savanoriu Artūru Sakalausku. 1991 m. rugpjūčio 22 d. | Fotografas nenustatytas
Artūro Sakalausko šeimos archyvas

Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos štabo viršininkas Jonas Gečas kalba atsisveikinant su žuvusiu parlamento gynėju, kariu savanoriu Artūru Sakalausku. Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 22 d. | Fotografas Alfredas Girdziušas
Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-184-G91D0041-98

Lietuvos karių savanorių eiseną pro Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rūmus atsisveikinant su sargyboje žuvusiu bendražygiu, kariu savanoriu Artūru Sakalausku. Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 22 d. | Fotografas Paulius Lileikis
Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-108195

Lietuvos žmonių pergalę simbolizavo atsisveikinimas su sovietiniais paminklais ir grįžimas į tarptautinę bendruomenę

Žlugus kariniam pučui Maskvoje, Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba ir Vyriausybė ėmėsi aktyvių veiksmų, padėjusių užtikrinti valstybės teritorijos kontrolę. Lietuva susigrąžino 225 dienas sovietų užgrobtus Spaudos rūmus, Lietuvos radijo ir televizijos pastatą ir Vilniaus televizijos bokštą. 1991 m. rugpjūčio 23 d. vakare, apie 18.20 val., Lukiškių aikštėje buvo nukelta keturių metrų aukščio Lenino statula, nuo 1952 m. stovėjusi priešais KGB rūmus ir simbolizavusi Lietuvos okupaciją. Nukeliant statulą, ji skilo ir lūžo per kelius tai tapo dar vienu išsilaisvinimo simboliu. Paminklą išvežant iš aikštės, ant pjedestalo užlipę triumfuojantys žmonės dainavo patriotines dainas. Tą pačią dieną Lenino statulos, okupacinės imperijos simboliai, buvo nuverstos Rygoje ir Taline.

Nesėkmingas 1991 m. rugpjūčio pučas Maskvoje ir nuosekli bei ryžtinga Lietuvos laikysena

lėmė, kad netrukus tarptautinė bendruomenė galutinai pripažino atkurtą Lietuvos nepriklausomybę. Daugelis valstybių, iki tol delsusių priimti oficialius sprendimus, atnaujino ar užmezgė diplomatinius santykius su Lietuva. Ypač reikšmingas buvo 1991 m. rugsėjis – rugsėjo 10 d. Lietuva kartu su Latvija ir Estija tapo Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (tuomet – konferencijos) narėmis, o rugsėjo 17 d. visos trys Baltijos valstybės buvo priimtose į Jungtinių Tautų Organizaciją. Ši narystė patvirtino galutinę Lietuvos valstybės sugrįžimą į tarptautinę bendruomenę. Narystė tarptautinėse organizacijose tapo svarbiu žingsniu stiprinant Lietuvos tarptautinį prestižą ir atvėrė galimybes aktyviai dalyvauti sprendžiant pasaulinės politikos, saugumo bei bendradarbiavimo klausimus, o 2004 m. Lietuva tapo Europos Sąjungos ir NATO nare.

Beveik 40 metų Lukiškių aikštėje stovėjęs Lenino paminklas simbolizavo Sovietų Sąjungos okupacinę valdžią.

Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 23 d. | Fotografas Vytautas Daraškevičius | Lietuvos Respublikos Seimo archyvas

Lukiškių aikštėje demontuojamas Lenino paminklas. Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 23 d. | Fotografas Paulius Lileikis
Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-108186

Orios Lietuvos žmonių laikysenos pergalę simboliškai žymėjo

Lenino paminklo nukėlimas Lukiškių aikštėje. Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 23 d.

Fotografas Alfredas Girdziušas | Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-190-G00380

Pergalės mitingas Nepriklausomybės aikštėje žlugus 1991 m. rugpjūčio pučui Maskvoje. Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 23 d. | Fotografas Alfredas Girdziušas
Lietuvos Respublikos Seimo archyvas. VI-190-G00377

Ant buvusio Lenino paminklo postamento pergalę švenčiantys Lietuvos žmonės. Vilnius, 1991 m. rugpjūčio 23 d.
Fotografas Vytautas Daraškevičius | Lietuvos Respublikos Seimo archyvas

Tarptautinį Lietuvos Respublikos pripažinimą ženklinti Laisvės šventė Vingio parke. Tolumoje – apgintos laisvės simboliu tapęs Vilniaus televizijos bokštas. Vilnius, 1991 m. rugsėjo 1 d. | Fotografas Algimantas Žižiūnas
Lietuvos centrinis valstybės archyvas. 0-139758

Literatūros sąrašas

- 1991-iejį, sausio 10–14, Lietuvos dienų ir naktų kronika, *Lietuvos rytas*, 1991, sausio 15, p. 2.
- Baranauskas, Jonas. Kiek reikės, tiek ir būsiu, *Lietuvos aidas*, 1991, sausio 24, p. 3.
- Baužytė, Nijolė. Sausio 13-osios prisiminimai, *Konferencijos „Parlamento gynyba 1991 metais“ stenograma*, Vilnius, 2010 m. sausio 12 d.
- Bendras laikraštis Lietuvoje, *Draugas*, 1991, sausio 29, p. 1.
- Brazauskas, Arūnas; Virginijus, Kizas. Posėdis agresijos metu, *Lietuvos aidas*, 1991, sausio 12, p. 2.
- Bunka, Eugenijus. Miestas laukia rytojaus, *Laisva Lietuva*, 1991 m. sausio 12, p. 5.
- Čekuolis, Algimantas. Išmėginimai. Pirmoji diena, *Gimtas kraštas*, 1991, sausio 10–16, Nr. 2, p. 1.
- Čepaitis, Virgilijus. Karas. Aukščiausioji Taryba nuo 1990-06-30 iki 1991-01-13, *Kultūros barai*, 2017, Nr. 3–6.
- Delkus, Rimvydas. Savanoriai, *Lietuvos aidas*, 1991, sausio 22, p. 2.
- ELTA. Piešiniai ir šūkliai bus išsaugoti, *Lietuvos rytas*, 1991, sausio 23, (vakarinė laida), p. 2.
- Fredén, Lars Peter. *Baltijos šalių išsivadavimas ir Švedijos diplomatija 1989–1991 metais*. Pervartos, Vilnius: Versus aureus, 2010.
- Ganusauskas, Edmundas. *Gyvoji barikada*, Vilnius: Mintis, 2010.
- Gavelis, Ričardas. Jie gerai žino ką daro, *Respublika*, 1991, sausio 14, p. 1.
- Grikšaitė, Dalia. Dainuojančių žmonių jūra, *Mažoji Lietuva*, 1991, sausio 16, p. 6.
- Gurevičius, Ainis. „J namus jau nebeskambinu“, *Lietuvos rytas*, 1991, sausio 17, (vakarinė laida), p. 4.
- Iš kaimų ir miestų susirinkę saugo savo Parlamentą, *Draugas*, 1991, sausio 22, p. 1.
- Jie atėjo!, *Lietuvos rytas*, 1991, sausio 9, p. 2.
- Knispelis, Egidijus. Aistros Nepriklausomybės aikštėje, *Laisva Lietuva*, 1991 m. sausio 12, p. 4.
- Kupčikas, Dainis. Kulų suvarpytos sienos, *Lietuvos aidas*, 1991, sausio 12, p. 4.
- Landsbergis, Vytautas. *Atpirkimas. Sausio 13-oji dokumentuose*, Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2004.
- Landsbergis, Vytautas. *Kaltė ir atpirkimas. Apie Sausio 13-gį*, Vilnius: Briedis, 2012.
- Landsbergis, Vytautas. *Lūžis prie Baltijos. Politinė autobiografija*, Vilnius: Vaga, 1997.
- Liauškienė, Aurelija. Taškus sudėlios istorija, *Lietuvos aidas*, 1991, sausio 19, p. 4.
- Lietuvos radijo ir televizijos darbuotojų protestas, *Kalba Vilnius*, 1991, sausio 16, p. 1.
- Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 13 d. rytinio posėdžio (Nr. 92) stenograma, *Teisės aktų informacinė sistema*, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251249>
- Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos kreipimasis į Lietuvos Respublikos žmones, Vilnius, 1991 m. sausio 11 d., *Laisva Lietuva*, 1991 m. sausio 12, p. 1.
- Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pareiškimai, Vilnius, 1991 m. sausio 11 d., *Laisva Lietuva*, 1991 m. sausio 12, p. 1.
- Lietuvos Respublikos Seimo iškilmingo Laisvės gynėjų dienos minėjimo ir Laisvės premijų įteikimo ceremonijos stenograma, 2017 m. sausio 13 d., *Teisės aktų informacinė sistema*, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/a114a210d99411e69c5d8175b5879c31?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=6f6aec0f-6dda-47eb-abae-da39322a6c86>
- Linkevičius, Vidas. Prie TVR komiteto, *Respublika*, 1991, sausio 13, p. 2.
- Liudininkų parodymai, *Kalba Vilnius*, 1991, sausio 16, p. 2.
- Liudvikas Sabutis. Sausio 13-osios prisiminimai, *Konferencijos „Parlamento gynyba 1991 metais“ stenograma*, Vilnius, 2010 m. sausio 12 d.
- Maldeikienė, Aušra. Minios baimė, *Lietuvos rytas*, 1991, sausio 9, p. 1–2.
- Milkevičiūtė, Giedrė; Mikoliūnas, Algirdas. Neramios valandos be Vyriausybės, *Vakarinės naujienos*, 1991, sausio 10, p. 1.
- Mirties poligonas, *Lietuvos rytas*, 1991, sausio 15, p. 1.
- Misiukonis, Marijonas. *Lemtingi metai. VRM istoriniuose įvykiuose*, Vilnius: Mintis, 2018.
- Mundrys, Virgilijus. Sužeistas išcentrine kulka, *Laisva Lietuva*, 1991 m. sausio 12, p. 6.

- Paulauskas, Henrikas. Buvau įvykių liudininkas ir dalyvis, *Akiračiai*, 1991, Nr. 6, p. 13–14.
- Paulavičiūtė, Loreta. 1991 metų sausio 13-oji: ką skelbė Lietuvos radijas, *Lietuvos aidas*, 1995, sausio 12, p. 14.
- Ramelienė, Raimonda. ...ir Nepriklausomybės aikštėje, *Tiesa*, 1991, sausio 9, p. 1.
- Rekašius, Zenonas. Laimėjimai ir pralaimėjimai. Lietuva po sausio tryliktosios, *Akiračiai*, 1991, Nr. 3, p. 1, 15.
- Repšienė, Danguolė. Minios prie parlamento rūmų, *Tiesa*, 1991, sausio 10, p. 1, 7.
- Rinkevičiūtė, Daiva. Jie išėjo paskutiniai, *Lietuvos rytas*, 1991, sausio 17, (vakarinė laida), p. 1.
- Senn, Alfred Erich. Baisusis sekmadienis Vilniuje, *Akiračiai*, 1991, Nr. 2, p. 1, 7.
- Senn, Alfred Erich. *Gorbačiovo nesėkmė Lietuvoje*, Vilnius: Baltos lankos, 1997.
- Sukruvintas penktadienis. Liudija „Tiesos“, „Lietuvos ryto“ ir „Aitvaro“ žurnalistai, *Laisva Lietuva*, 1991 m. sausio 12, p. 2.
- Svibutavičiūtė, Aldona. Neblėstančių laužų atšvaitai, *Lietuvos rytas*, 1991, sausio 25, (vakarinė laida), p. 1.
- Šarvuočiai pajudėjo, *Lietuvos aidas*, 1991, sausio 12, p. 3.
- Šiulienė, Zonė. Daktare, greičiau išimkit kulką! Reportažas su ašaromis akyse, *Lietuvos aidas*, 1991, sausio 25, p. 2.
- Tą baisiąją naktį, *Kalba Vilnius*, 1991, sausio 16, p. 2.
- Tokie buvome sausio dienomis. Nepamiršamos naktys ir dienos, *Lietuvos aidas*, 1995, sausio 13, p. 12–13.
- Vaitkus, Juozas. Prie Spaudos rūmų ir Televizijos bokšto, *Akiračiai*, 1991, Nr. 5, p. 1.
- Valatkienė, Vilija. Karščiausias planetos taškas – Vilnius, *Lietuvos rytas*, 1991, sausio 15, p. 4.
- Valiulis, Skirmantas. Dienos, prilygstančios dešimtmečiams, *Kalba Vilnius*, 1991, sausio 16, p. 1.
- Žalimas, Dainius. SSRS agresija prieš Lietuvos Respubliką 1991 metų sausį: tarptautiniai teisiniai aspektai (I), *Bernardinai.lt*, 2010-01-11, <https://www.bernardinai.lt/2010-01-11-dainius-zalimas-ssrs-agresija-pries-lietuvos-respublika-1991-metu-sausi-tarptautiniai-teisiniai-aspektai-i/>
- Žalimas, Dainius. SSRS agresija prieš Lietuvos Respubliką 1991 metų sausį: tarptautiniai teisiniai aspektai (II), *Bernardinai.lt*, 2010-01-12, <https://www.bernardinai.lt/2010-01-12-dainius-zalimas-ssrs-agresija-pries-lietuvos-respublika-1991-metu-sausi-tarptautiniai-teisiniai-aspektai-ii/>
- Žalimas, Dainius. SSRS agresija prieš Lietuvos Respubliką 1991 metų sausį: tarptautiniai teisiniai aspektai (III), *Bernardinai.lt*, 2010-01-13, <https://www.bernardinai.lt/2010-01-13-dainius-zalimas-ssrs-agresija-pries-lietuvos-respublika-1991-metu-sausi-tarptautiniai-teisiniai-aspektai-iii/>
- Žinevičius, Alfonsas. Aukojam auką..., *Vakarinės naujienos*, 1991, sausio 21, p. 4.
- Žukas, Algimantas; Girdvainis, Julius. Tik nereikia mūsų gąsdinti!, *Respublika*, 1991, sausio 10, p. 2.

Prisiekę nesitraukti

**Lietuvos laikysena
1991 m. sovietų agresijos
akivaizdoje**

2025 12 05

Išleido Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija,
Gedimino pr. 53, Vilnius, LT-01109

Spausdino UAB „Petro ofsetas“,
Naujoji Riovonių 25C, Vilnius, LT-03153